

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Specifická podpora studentů se speciálními potřebami
na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy Praha**

Specific assistance for students with special need at the Faculty of
Education, Charles University, Prague

Ivana Merellová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Kotvová

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

Praha 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Specifická podpora studentů se zaměřením na Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze* vypracoval/a pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím, aby bakalářská práce byla uložena na Karlově univerzitě v Praze v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

Praha, 15. dubna 2016

.....

podpis

Poděkování

Za vstřícnost, trpělivost, připomínky, cenné a odborné rady při zpracování bakalářské práce děkuji Mgr. Miroslavě Kotkové, za odbornou pomoc Mgr. Kláře Ptáčkové, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce předkládá uchazečům a studentům se speciálními potřebami ucelený přehled informací o možnostech podpory na vysoké škole vzhledem k jejich handicapu, jež jsou jim k dispozici na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Teoretická úvaha má za cíl zmapovat co nejvíce způsobů podpůrných opatření, které mají pomoci zpřístupnit terciární vzdělávání studentům se speciálními potřebami. Práce je rozdělena do osmi kapitol, které se snaží přiblížit jednotlivá specifika podpor pro vysokoškolské studenty. V závěru práce podává základní postup, jak dosáhnout cíleného vzdělávání na vysoké škole za pomoci opor, které potřebují osoby s postižením z důvodu svého handicapu.

KLÍČOVÁ SLOVA

specifická podpora, speciální potřeby, speciálně vzdělávací potřeby, inkluze, podpůrné služby, uchazeč a student se speciálními potřebami

ANNOTATION

Bachelor thesis provides complete summary of information about support options for candidates and students with special educational needs at a university due to their specific level of impairment already available at the Faculty of Education, Charles University, Prague. Theoretical part of the thesis aims to describe as many opportunities and ways of supportive measures to make the tertiary education more accessible to students with special needs. The thesis is divided into eight chapters which try to show the specific support for college students. The last part of the thesis the author offers the basic steps to achieve targeted education at a college with the the help of supports needed by people with special needs due to their specific level of impairment.

KEYWORDS

the specific assistance (nebo support), the special needs, the special educational needs, inclusion, support service, candidate and student with special needs.

Obsah

Obsah	5
1. Úvod	6
2. Základní pojmy, související se vzděláním osob se zdravotním znevýhodněním	7
2.1. Integrace	8
2.2. Inkluze	10
2.3. Speciální vzdělávací potřeby	12
3. Legislativní opatření, vztahující se na osoby se speciálními potřebami	14
3.1. Legislativa ČR	14
3.2. Mezinárodní legislativa	17
4. Současné trendy v edukaci žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami	21
5. Specifická podpora studentů na VŠ (se zaměřením na Univerzitu Karlovu)	23
6. Specifické podpory studentů se speciálními potřebami na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze	25
6.1. Uchazeč se speciálními potřebami	25
6.2. Student se speciálními potřebami	28
6.2.1. Evidování studentů se speciálními potřebami	29
6.2.2. Specifická podpora, modifikace studijních podmínek a studijního prostředí ...	31
6.2.3. Podpůrné a specifické služby pro studenty se speciálními potřebami podle kategorie postižení na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze	32
6.2.4. Poskytovatelé podpůrných služeb	46
6.2.5. Speciální a odborná pracoviště pro podporu studentů se speciálními potřebami	48
6.2.6. Kabinet studijních pomůcek	51
7. Statistika	52
8. Postup týkající se využití podpory při studiu pro uchazeče a studenty se speciálními potřebami	56
9. Závěr	58
Seznam použitých zdrojů	59
Přílohy	62

Základní moto: „Každý člověk má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu., (Listina základních práv a svobod)

1. Úvod

Lidská společnost není složena jen z lidí zdravých, ale setkáváme se i s lidmi, kteří mají nějaký handicap, a to i přes stále kvalitnější lékařskou péči a vyšší životní úroveň. Vznik a existence zdravotního postižení představují takovou událost, která zásadním způsobem ovlivňuje život každého člověka, kterého se dotýká. Takoví lidé chtějí i přes svůj „problém“ žít plnohodnotným životem, např. dosáhnout nejvyššího možného vzdělání, ale také zařadit se mezi svoje „zdravé“ vrstevníky a být jim rovnocennými. Všichni se chtějí zapojit do společenského a ekonomického života, ať už ve formě pracovního procesu nebo dalším studiem na vysoké škole a tím zlepšit možnost seberealizace a sebeuplatnění. Přizpůsobení podmínek studia vysoké školy vzhledem k jejich znevýhodnění je kritériem pro výběr příslušného oboru vysoké školy.

Cílem bakalářské práce je snaha předložit uchazečům a studentům se speciálními potřebami ucelený přehled informací o možnostech podpory na vysoké škole vzhledem k jejich handicapu, jež jsou jim k dispozici na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Problematika specifické podpory vysokoškolských studentů je v současné době velmi aktuální, neboť stále více vysokých škol (to i soukromých) se angažuje v oblasti rovného, spravedlivého a společného vzdělávání v souvislosti s evropskými standardy vzdělávací politiky.

Práce je rozdělena do osmi základních kapitol. V úvodní kapitole jsou vysvětleny základní pojmy, souvisejícím se vzděláváním, další kapitola obsahuje legislativní opatření, která se vztahují k problematice osob se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním, a jejím účelem je přispět k větší informovanosti o vysokoškolském studiu z hlediska normativních dokumentů podle aktuálního rámce vzdělávací politiky České republiky. Následující kapitoly se snaží přiblížit specifika a míru podpor vytvořených pro vysokoškolské studenty s určitým handicapem. Závěr práce tvoří kapitola, v níž jsou předloženy ucelené a podrobné informace, jak postupovat pro získání možnosti využít systému podpůrných opatření určených pro ty studenty, kteří vstoupí poprvé do akademické obce vysoké školy a ke studiu potřebují takové podmínky, aby i přes svůj handicap mohli zvládnout studijní proces a úspěšně své studium dokončili.

2. Základní pojmy, související se vzděláním osob se zdravotním znevýhodněním

K pochopení systému podpory studentů se speciálními potřebami je nutné specifikovat a charakterizovat základní pojmy, které se váží k vzdělávání a výchově.

Vstup do vysokoškolského studia může být pro každého jedince fyzicky i psychicky náročný, je současně obdobím tvořivosti, hledání vlastního uplatnění a společenských i sociálních cílů. Možnost vzdělávání by měla být poskytnuta dle možnosti výběru nejen zdravým jedincům, ale i těm, kteří se jistým způsobem vymykají ve společnosti, kteří jsou jiní, odlišní. Sami to, i přes svou případnou snahu a pílí, nezvládnou, a proto jim zdravá společnost musí pomoci začlenit se, tzv. integrovat.¹

Edukace žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami prochází v posledních letech reformou aktuálního stavu, jak z hlediska organizace, obsahu, tak i z hlediska terminologie a pojmů. Zde je na místě vysvětlit určité termíny a pojmy, které provázejí vzdělávání a výchovu mládeže. Z pedagogického hlediska lze za jedince se zdravotním postižením považovat všechny děti, mladé lidi a dospělé, kteří jsou v učení, sociálním chování a v komunikaci nebo v psychomotorických schopnostech omezeni, že jejich spoluúčast na životě ve společnosti je podstatně ztížena.

Sociální znevýhodnění definuje § 16 Zákona č. 561/2004Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále „školský zákon“), ve kterém jsou vytknuty skutečnosti, vedoucí k zařazení dětí, žáků a studentů do cílové skupiny. Základními skutečnostmi z hlediska vysokoškolského studenta pro dané kritérium této skupiny může být to, že student pochází z vícečetné rodiny, dále rodinné zázemí s nízkými finančními příjmy nebo ohrožení sociálně patologickými jevy.

Vysoké školy v České republice jsou otevřeny pro všechny studenty bez rozdílu rasy, barvy pleti, náboženského a politického vyznání, sociálního, ekonomického či zdravotního stavu. Česká republika se v posledních letech hlásí k evropskému standardu univerzitního vzdělávání, z něhož mimo jiné také vyplývá vytváření systému podpory ke zpřístupnění vysokoškolského vzdělávání osobám se zdravotním postižením a sociálním znevýhodněním.

¹ Pipeková J., 2006, str. 11

Podle novely č. 27/2016Sb. "Školského zákona", jejíž účinnost by měla vstoupit v platnost až od 1. 9. 2016, se používá nadále pojem speciální vzdělávací potřeby, avšak dojde ke změnám ve vymezení používané terminologie. Osoba se speciálními vzdělávacími potřebami je taková osoba, která k uplatnění a užívání svých práv potřebuje podpůrná opatření, která odpovídají jejímu zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám. V době zpracovávání daného tématu práce nejednotná terminologie nemá žádný právní dosah. V současné době jednotlivé fakulty, univerzity, školy a jiné školské instituce vytvářejí systém podpůrných a vyrovnávacích opatření podle příslušných zákonů a legislativních dokumentů, každá z nich však pojmenovává tento systém podpory odlišným způsobem. Zde je nutné vysvětlit, proč se tak děje.

Speciální vzdělávací potřeby jsou taková podpůrná opatření, která umožňují osobám se zdravotním postižením a sociálním znevýhodněním úspěšně zvládnout vzdělávací proces (více je popsáno v kapitole 2.3.). Tato opatření jsou zajištěna těm, kteří splňují podmínky pro získání podpory dle platné legislativy. Vzhledem k tomu, že se legislativa zaměřuje na úroveň primárního a sekundárního vzdělávání, hovoří tedy o specifických vzdělávacích potřebách.

Specifické potřeby jsou pak charakterizovány ve vztahu k jedincům s postižením a uplatňovány v sociální a mluvní komunikaci, v práci s textem, symbolikou a grafikou, v práci s informačními technologiemi a v neposlední řadě i v oblasti osobních potřeb. To však neznamená, že určité specifické potřeby nemůže využívat i intaktní společnost. Usnadnění přístupu např. k informačnímu vzdělávání využívá řada z nás, stejně tak používáme symboliku a grafiku, která je určena pro handicapované. Do výčtu specifických potřeb je tedy možné zahrnout i takovou skupinu podpor jako je empatie, pocit bezpečí, projev úcty, které v žádných směrnících a zákonech zahrnuté nejsou a přesto patří do okruhu souboru podpůrných opatření.

2.1. Integrace

S podporou poskytovanou uchazečům a studentům se speciálními potřebami na půdě vysokých škol souvisí pojmy integrace a inkluze. Cílem kapitoly je objasnit základní charakteristiku inkluzivní politiky vzdělávání jedinců se speciálními potřebami. Inkluzivní vzdělávání není soustředěno jen na specifika hlavního vzdělávacího proudu, ale zahrnuje obecný vzdělávací proces, tedy i akademické vzdělávání.

Integrace představuje kvalitativně vyšší stupeň adaptace nebo takové začlenění jedince (z nějakého důvodu odlišného) do prostředí majoritní společnosti, kdy v ní dovede bez problémů žít, cítí se jí přijat a sám se s ní identifikuje.² Proces integrace studentů se zdravotním postižením vyžaduje zejména osvojování si schopnosti vnímat, porozumět a respektovat jejich specifické potřeby. Předpokladem zdárné integrace a začlenění žáka či studenta se speciálními vzdělávacími potřebami mezi zdravou společnost je nejen materiální, technická a personální pomoc, ale i správný odborný přístup, jež představuje vhodná speciálně pedagogická péče a pedagogická intervence. Kritériem pro přijetí na vysokou školu je úspěšné zvládnutí přijímacího řízení, které by mělo být opřeno o dostatečné schopnosti, vědomosti, znalosti, dovednosti a také zájem o zvolený obor. Zanedbatelný není ani druh a stupeň postižení a vyrovnání se s ním z hlediska pohledu práce, neboť je to právě postižený člověk, který musí umět zvládat a používat kompenzační pomůcky pro vzdělávací potřeby a technická vybavení podpory integrační pomoci, důležitý je i fakt samostatnějšího pohybu apod. Je ale nutné konstatovat, že pojem integrace je charakteristický až pro 80. léta 20. století (první integrační tendence na evropském kontinentu se objevily v polovině 20. století ve skandinávských zemích). Jak uvádí J. Průcha, integrované vzdělávání jsou přístupy a způsoby zapojení žáků a studentů se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol. Cílem je poskytnout i žákům s těžkými a trvalými zdravotními postiženími společnou zkušenost s jejich zdravými vrstevníky, a přitom respektovat jejich specifické potřeby.“³

Dítě s postižením či jinou odlišností je nějakým způsobem omezeno v rozvoji svých předpokladů. Role žáka s handicapem je charakterizována odlišnostmi v chování, prožívání či zevnějšku. Škola je po rodině prostředím, které napomáhá socializaci jedince, prostředím, kde dochází také ke konfrontaci postojů rodiny a školy. Nabízí žákovi nebo studentovi socializační zkušenost, pomocí sociálního učení se učí sociálním vzorcům chování, získávají sebedůvěru v rámci společnosti. Jednou z hlavních podmínek úspěšného vzdělávání žáků a studentů se zdravotním postižením a znevýhodněním je zajištění kvalitně připraveného personálu. Každý typ postižení klade různé nároky na odborný přístup. V oblasti speciální pedagogiky tento pojem chápeme jako „spolužití postižených a nepostižených při přijatelně nízké míře konfliktnosti vztahů těchto skupin“.⁴ Integraci

² Vágnerová M., 2004, str. 251

³ Průcha J., 2002, str. 87

⁴ Jesenský J., 1995, str. 15

každého žáka musí předcházet psychologické a speciálně pedagogické vyšetření s následným rozhodnutím, zda je integrace vhodná. Vždy se vychází z komplexního přístupu, který dbá na jejich individuální zvláštnosti a osobnostní specifika⁵ Pokud je integrace úspěšná, vede k intelektuálnímu rozvoji postiženého jedince, jedinec se učí kooperaci, práci v týmu, komunikaci či sociálním dovednostem. Na druhé straně přítomnost postiženého jedince v intaktní skupině spolužáků působí pozitivně na jejich chování, učí je tolerantnosti, respektovat odlišnosti a chápat postavení jiných, oproti nim odlišných skupin.

2.2. Inkluze

Pedagogický slovník⁶ formuluje pojem inkluze jako zapojování osob se zdravotním či sociálním znevýhodněním do hlavního proudu dění ve společnosti. Používá se také jako synonymum integrace, ale inkluze není úplně totožný pojem jako integrace z pohledu pojetí, i když cíl je shodný. Snaží se odstraňovat diskriminaci zdravotně postižených ve vzdělávání, socializaci a enkulturaci (proces učení se jedince žít ve společnosti a její kultuře).

Inkluze je proces minimalizace všech překážek ve vzdělávání žáků a studentů. Inkluzivní vzdělávání spočívá ve vytváření takových opatření, která umožňují rovný přístup osobám se zdravotním postižením do společnosti a současně jsou využitelná pro všechny členy této společnosti. Bazalová chápe inkluzi jako stav, kdy se člověk s postižením rodí do společnosti, která akceptuje jeho odlišnost a odlišnost každého svého člena, kdy je tedy normální být jiný.⁷

Inkluzivní vzdělávání je takové vzdělávání, které začleňuje všechny děti, žáky a studenty do běžných škol. Za klíčový impulz pro rozvoj inkluzivního vzdělávání je považována Deklarace, přijatá na mezinárodní konferenci v Salamance z r. 1994, vycházející z přesvědčení, že „běžné školy by měly vzdělávat všechny děti bez ohledu na jejich fyzické, intelektuální, emocionální, sociální, jazykové nebo jiné podmínky“.⁸ Inkluzivní vzdělávání upřednostňuje zařazování žáků a studentů do běžných typů škol, kde se mohou vzdělávat společně s nepostiženými vrstevníky. Z podstaty inkluze v běžných školách se odvíjí i samotné další vzdělávání včetně terciárního. Velmi zjednodušeně by bylo možné

⁵ Bartoňová, M., Vítková, M. In Bartoňová, M. 2006, str. 23-28

⁶ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 2003, str.49

⁷ Bazalová B., 2006, str. 7-8

⁸ Dostupný z: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF

řící, že integrace vyžaduje větší přizpůsobení postiženého jedince škole a naopak škola vytváří opatření využitelná výhradně pro handicapované osoby, zatímco inkluze se víc snaží přizpůsobit edukační prostředí všem žákům a studentům bez rozdílu, a výukové programy jsou využitelné pro všechny, včetně znevýhodněných jedinců.

I přes veškerou osvětovou a pedagogickou činnost, snažící o vytvoření příznivých podmínek pro rovnoprávné zapojení osob se zdravotním a sociálním znevýhodněním do vzdělávání, včetně terciárního, stále přetrvávají ve společnosti negativní postoje a předsudky o zdravotním postižení, vyplývající z neznalosti základních odlišností konkrétních postižení a z nedostatků zkušeností v přímém sociálním kontaktu.

Principy integrace a inkluze v souvislosti s přijímáním a efektivním vzděláváním žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami jsou ukotveny v naší legislativě. Tuto kategorii osob definuje §16 zákona 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů:⁹

- ❖ *dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.*
- ❖ *zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.*
- ❖ *zdravotním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.*
- ❖ *děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám.*

Rovněž charakteristika inkluzivního prostředí je dána výše jmenovaným zákonem. Pro zabezpečení inkluzivního prostředí je nezbytné zajištění adekvátních podmínek zejména v oblastech:

- ❖ *personálních – kvalifikovaní pedagogičtí pracovníci*
- ❖ *finančních – podpora opatření nezbytných pro uskutečnění inkluze – např. otázka kompenzačních pomůcek, asistentů pedagoga apod.*

⁹ Dostupné z [www: http://www.msmt.cz/dokumenty/561-2004_zneni_82-2015_ruzna_ucinnost.pdf](http://www.msmt.cz/dokumenty/561-2004_zneni_82-2015_ruzna_ucinnost.pdf)

❖ *společenských – prostřednictvím medializace seznamovat širokou laickou i odbornou veřejnost o smyslu a přínosu inkluze pro konkrétní typy žáků.*

Inkluzivní (integrované) vzdělávání závisí na konkrétní činnosti pedagoga ve třídě či ve skupině. Ta je ovlivněna jeho vzděláváním, zkušenostmi, očekáváním a přístupy stejně jako faktory mimo školu. Realizace inkluzivního vzdělávání může mít různé formy. Úkolem současné společnosti je uznávat rovnost šancí a vytvořit prostředí vzájemného porozumění a akceptace mezi lidmi s postižením a bez postižení. Jedním ze základních práv všech dětí, tedy i dětí, žáků a studentů s postižením, je jejich právo na vzdělání. To by mělo probíhat, při odpovídajícím zajištění jejich speciálních vzdělávacích potřeb, v co možná největší míře společně s jejich vrstevníky.

2.3. Speciální vzdělávací potřeby

Jako klíčový název je používán termín speciální vzdělávací potřeby. K němu synonymní je spojení specifické vzdělávací potřeby nebo specifické nároky. Obvykle vyjadřuje podpůrná opatření, úpravy v přístupech a v podmínkách vzdělávání, které jsou poskytovány jedinci navíc oproti většinové části populace. Již pojem integrace začala rozvíjet Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO), která se problematikou speciálních vzdělávacích potřeb začala zabývat koncem šedesátých let 20. století, termín speciální vzdělávací potřeby se objevuje od osmdesátých a devadesátých let v publikacích světových organizací UNESCO a OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) i ve vědeckých monografiích. Například Úmluva o právech osob se zdravotním postižením uvádí, že jde o osoby, které mají „dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními“.

Zahraniční prameny operují s dalšími pojmy, například netradiční studenti (nontraditional students) v terciárním vzdělávání, žáci či studenti odlišného původu a různých schopností (pupils/students with diverse backgrounds and abilities) nebo studenti marginalizovaní (marginalized students). Někde (např. v anglicky mluvících státech) se přechází od označení „netradiční“ k pojmu „nedostatečně zastoupení“ (underrepresented). Podporu/specifické potřeby chápeme také jako soustavu (systém či subsystém v rámci terciárního vzdělávání nebo celé vzdělávací soustavy) legislativních a organizačních opatření, dále zdrojů, intervencí a služeb zajišťovaných uvnitř i vně vzdělávací instituce,

kteřé mají působit uceleně a koordinovaně tak, aby ve výsledku pozitivně působily na příjemce podpory (studenta) ve všech fázích vzdělávání (před vstupem do školy, na počátku, v průběhu studia i ve fázi přechodu do světa práce) tak, aby bylo v rámci zvoleného studijního programu co nejefektivněji dosaženo očekávaných plnohodnotných výsledků učení a studia.¹⁰

Systémy speciálních vzdělávacích potřeb jsou v nejširším smyslu adresované všem žákům a studentům, dochází však přirozeně k jejich dalšímu dělení, například podle cílové skupiny, podle problémů, které pomáhají řešit, podle poskytovatele a podle vlastností poptávky ze strany studujících. Prioritní funkcí specifických systémů podpory pro studenty se SVP je pomáhat odstraňovat, snižovat a překonávat bariéry, které se vyskytují ve fyzickém prostředí škol, v oblasti řízení a v organizaci vzdělávacího procesu, v přístupu k informacím, ale také ve sféře jednání a postojů. Mezi základní složky systému, které mají umožnit kvalitní participaci a plnohodnotné studium osob se SVP, můžeme zahrnout hmotnou a finanční podporu, poradenství, přístupné studijní materiály a zdroje informací, samotnou výuku a hodnocení studenta, úpravy v obsahu výuky a zajištění procesů pro kontrolu kvality všech opatření. Podobně Vickerman a Blundellová uvádějí, že mezi klíčové podmínky pro zajištění přístupu studentů se speciálně vzdělávacími potřebami na vysoké školy patří příprava studenta i školy před zahájením studia, snaha vysokoškolské instituce zajistit přístupný obsah vysokoškolské výuky, spolupráce se studenty s postižením, snaha instituce zajistit podpůrné služby a možnost individuálního plánování a studia.¹¹

¹⁰ Průcha, Walterová, Mareš 2003, str. 78

¹¹ Vickerman P., Blundell M., 2010, str. 21 - 32

3. Legislativní opatření, vztahující se na osoby se speciálními potřebami

Osoby se zdravotním postižením by měli mít stejná práva jako ostatní lidé a k tomu je zapotřebí nutné přijetí odpovídajících právních opatření. Rovněž studenti vysokých škol mají své právní nároky obsaženy v základních legislativních dokumentech. Získání vysokoškolské kvalifikace osob s postižením bylo ještě v 90. letech 20. století ojedinělé. Důvodem byla neexistence podpůrných nástrojů, kam patří i legislativa. Platné zákony handicap stavily na obecnou úroveň a podpora handicapovaných na vysokých školách byla spíše otázkou osobního zájmu a motivace pedagogů na příslušných fakultách nebo katedrách.

V současné době podmínky na rovnoprávný a nediskriminační přístup k osobám se speciálními potřebami jsou deklarovány v zákonných právních dokumentech. Z tohoto důvodu je velmi důležité zahrnout do práce i kapitulu o platné legislativě, která je jednou ze základních podpor speciálních potřeb. Odráží se zde všechna specifika zpřístupnění a zajištění kvality vysokoškolského studia, čímž může být také podpoře na uplatnitelnost absolventů na trhu práce.

3.1. Legislativa ČR

Školství je v České republice řízeno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, které vydává potřebné zákony a vyhlášky v souladu s celosvětovými dokumenty.

Naše legislativa upravuje pojem specifické podpory: jde o pojem speciální vzdělávací potřeby a specifická podpora. Zde opět narážíme na často zaměnitelný termín specifická podpora a speciální potřeby, terminologie je zpravidla používána podle výchozího dokumentu, ve kterém bohužel tyto pojmy nejsou jednotné. Takový právní podklad, který by definitivně stanovil přesná označení termínů, doposud nemáme, i když podstata a význam těchto podkladů pro osoby s handicapem je stejná. Posun v této oblasti speciální pedagogiky k jednotnému názvosloví by byl velkým krokem pro inkluzivní vzdělávání nejen na školách, ale i pro možnosti využití na trhu práce (viz kapitola 2.3).

Cílem této kapitoly je tedy uvést základní přehled právních dokumentů, vztažných k vysokoškolskému vzdělání a ke studentům se speciálními potřebami.

Zákon č. 472/2011 Sb.¹², kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. školský zákon) upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, a stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.

Podle § 16 tohoto zákona se za žáky a studenty se speciálně vzdělávacími potřebami, kterým je nutno věnovat zvýšenou péči, považují osoby se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním:

- ❖ se **zdravotním postižením** (osoby s tělesným, zrakovým, sluchovým a mentálním postižením, s vadami řeči, autismem, se souběžným postižením více vadami, s vývojovými poruchami učení nebo chování),
- ❖ se **zdravotním znevýhodněním** (osoby se zdravotním oslabením, dlouhodobým onemocněním a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání),
- ❖ se **sociálním znevýhodněním** (osoby z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožené sociálně patologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou, osoby v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu).

Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení (pedagogicko-psychologická poradny, speciálně pedagogická centra nebo střediska výchovné péče).

Vyhláška MŠMT ČR č. 73/2005 Sb.¹³ o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných a novela této vyhlášky - **Vyhláška č. 147/2011 Sb.** - stanovuje uskutečňování vzdělání s využitím

¹² Dostupné z www: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-147-2011-sb-kterou-se-meni-vyhlaska-c-73-2005-sb>

¹³ Dostupné z www: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>

vyrovnávacích a podpůrných opatření. Vyrovnávacími opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním se pro účely této vyhlášky rozumí využívání pedagogických, popřípadě speciálně pedagogických metod a postupů, které odpovídají vzdělávacím potřebám žáků, poskytování individuální podpory v rámci výuky a přípravy na výuku, využívání poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu a služeb asistenta pedagoga.

Podpůrnými opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka. V roce 2016 byla přijata nová **vyhláška č. 27/2016 Sb.**, o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, která ruší vyhlášku č.73/2005 Sb., a upravuje a rozšiřuje podpůrná opatření v souladu s inkluzivní politikou. Její platnost nabyde účinnosti od září 2016¹⁴.

Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením, který schvaluje vláda ČR, formuluje politiku státu ve vztahu ke zdravotně postiženým občanům v souladu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, kterou ratifikovala Česká republika r. 2009. Posledním realizovaným je Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2015 - 2020, schváleným usnesením č. 385 z 25. května 2015, který zakotvil opatření v oblasti vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením. Podle těchto opatření je kladen stále větší důraz na rovný přístup a nediskriminaci těchto osob, jsou zpřesněny podmínky, jejichž cílem je umožnit jejich vzdělávání v obou základních prouděch vzdělávání – hlavním i speciálním, při respektování základních práv zákonných zástupců dítěte, resp. občana se zdravotním postižením. Stále trvá cílené důsledné uplatňování principu inkluzivního vzdělávání pro žáky a studenty se zdravotním postižením, a návazně systematicky je nutné řešit podmínky vzdělávání studentů se zdravotním postižením v rámci terciárního stupně vzdělávání. Osobám se zdravotním postižením by měla být v rámci všeobecné vzdělávací soustavy poskytována nezbytná podpora umožňující jejich účinné vzdělávání a umožnit těmto

¹⁴ Dostupné z [www: http://www.msmt.cz/file/36859](http://www.msmt.cz/file/36859)

osobám se zdravotním postižením získat praktické a sociální dovednosti, které by usnadnily jejich plné a rovné zapojení do systému vzdělávání a do života společnosti. Za tímto účelem přijaly státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, příslušná opatření a to zejména:

- ❖ umožní studium Braillova písma, alternativního písma a augmentativních a alternativních způsobů, prostředků a formátů komunikace, rozvoj orientačních schopností a mobility, jakož i vzájemnou podporu ze strany osob v rovnocenné situaci a poradenství;
- ❖ umožní studium znakového jazyka a podporu jazykové identity společenství neslyšících;
- ❖ zajistí, aby nevidomým, neslyšícím a hluchoslepým osobám, a zejména dětem, bylo poskytováno vzdělávání v jazycích a způsobech a prostředcích komunikace, které jsou pro dotyčnou osobu nejvhodnější, a v prostředích, která maximalizují vzdělávací pokroky a sociální rozvoj;
- ❖ státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost přístupu k obecnému terciárnímu vzdělávání, odborné přípravě na výkon povolání, vzdělávání dospělých a celoživotnímu vzdělávání bez diskriminace a na rovnoprávném základě s ostatními. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osobám se zdravotním postižením byla poskytována přiměřená úprava.

Dalším důležitým dokumentem, který je třeba v této souvislosti také zmínit, je „**Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením**“, schválená v roce 2004 usnesením vlády ČR č. 614 ze dne 16. 6. 2004. V tomto dokumentu jsou zahrnuty opatření pro všechny organizační složky státní politiky, např. školství, zdravotnictví, sociální zabezpečení a dále jsou specifikovány přístupy k informacím, kulturním dědictvím a prostředí pro osoby se zdravotním postižením.

3.2. Mezinárodní legislativa

Mezinárodním dokumentem, zahrnujícím oblast podpory osob se zdravotním postižením, je Doporučení Rady Evropy „**Akční plán na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti: zlepšení kvality života osob se zdravotním**

postížením v Evropě 2006 – 2015¹⁵, které bylo schváleno na 961. zasedání delegátů ministrů dne 5. dubna 2006. Akční plán byl oficiálně představen na Evropské konferenci v Petrohradě v září 2006. Uvedený Akční plán vymezuje cíle Rady Evropy s ohledem na lidská práva, diskriminaci, rovné příležitosti a zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti, ve kterých důrazně doporučuje realizování činností zaměřených na integraci osob se zdravotním postižením do společnosti s cílem formulovat a na evropské úrovni přispět k realizaci modelu ucelené politiky pro osoby se zdravotním postižením, založené na zásadách plnoprávného občanství a nezávislého způsobu života, což předpokládá odstraňování překážek integrace nejrůznější povahy, ať již psychologických, vzdělávacích, rodinných, kulturních, sociálních, profesních, finančních, či architektonických. Klíčové aktivity tohoto plánu pokrývají všechny aspekty života osob se zdravotním postižením a ve svém souhrnu tvoří obecný rámec pro formulaci politiky vůči této skupině osob na úrovni jednotlivých členských států. Akční plán má charakter doporučení, není tedy pro členské státy právně závazný.

V oblasti *vzdělávání* jsou stanoveny hlavní cíle:

- ❖ zajistit všem osobám, bez ohledu na povahu a stupeň jejich postižení, rovný přístup ke vzdělání, rozvoji jejich osobnosti, talentu, tvůrčích, intelektuálních i tělesných schopností v rozsahu jejich plného potenciálu,
- ❖ podporovat a prosazovat celoživotní učení osob se zdravotním postižením všeho věku a usnadňovat účinný a úspěšný přechod mezi všemi vzdělávacími stupni a mezi školou a zaměstnáním,
- ❖ umožnit včasné a odpovídající posouzení speciálních vzdělávacích potřeb dětí, mládeže i dospělých se zdravotním postižením, na němž by bylo založeno poskytování a plánování jejich vzdělání,
- ❖ zajistit přístupnost veškerých vzdělávacích materiálů a programů používaných v rámci běžného vzdělávacího systému i pro osoby se zdravotním postižením a v neposlední řadě přijmout opatření ke zpřístupnění vzdělávacích zařízení a zařízení odborné přípravy pro osoby se zdravotním postižením, a to včetně poskytování osobní asistence a přiměřeného uzpůsobení (včetně zařízení), které by vyhovovalo jejich potřebám.

¹⁵ Dostupné z [www: http://www.coe.int/t/e/social.../soc.../Rec\(2006\)5%20Czech%20Republic.pdf](http://www.coe.int/t/e/social.../soc.../Rec(2006)5%20Czech%20Republic.pdf)

Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod stanovuje základní principy rovnosti lidí a zákaz diskriminace.

Podle Listiny základních práv a svobod jsou všichni lidé svobodní a jsou si rovni v důstojnosti a právech, všem osobám (a nikoli pouze českým občanům) je toto zaručeno bez ohledu na jejich pohlaví, rasu, barvu pleti, přesvědčení, jazyk, víru a náboženství, politickou nebo jinou orientaci, národnost a společenský původ, příslušnost k národnostní či etnické menšině, majetek, rodinný nebo jiný status.

V České republice mají zaručený přístup k lidským právům a základním svobodám rovněž osoby, které nejsou jejími občany, ale mají stejné postavení jako její občané.

Nejdůležitějším mezinárodním dokumentem je **Úmluva o právech osob se zdravotním postižením**.¹⁶ Dne 30. března 2007 byla jménem České republiky v New Yorku podepsána Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (dále také „Úmluva“). Úmluva pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 28. října 2009. Jedná se o nový zásadní dokument upravující uceleně práva zdravotně postižených osob, který přihlíží k různorodosti osob se zdravotním postižením. Účelem Úmluvy je podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se zdravotním postižením a podporovat úctu k jejich přirozené důstojnosti. Úmluva je mimo jiné založena na zásadách osobní nezávislosti a samostatnosti osob, nediskriminace, rovnosti příležitostí, plného zapojení a začlenění do společnosti a přístupnosti.

V ustanoveních celé Úmluvy se odráží princip zapojení a začlenění zdravotně postižených do společnosti tak, aby měli stejné možnosti jako osoby bez postižení. Aby mohli zdravotně postižení realizovat právo na začlenění, využívají různé zvláštní pomůcky, které jim slouží ke kompenzaci zdravotního postižení. Využití kompenzační pomůcky pak pro zdravotně postiženého neznamena, že se stane nepostiženým, ale že se bude moci zapojit do života většinové společnosti stejně tak, jako osoby bez postižení. Navíc vhodně zvolená kompenzační pomůcka eliminuje nutnost pomoci další osoby. V situaci, kdy není zdravotně postižený odkázán na pomoc jiné osoby, naplní se jeho právo na nezávislý způsob života. Státy mají za povinnost přijmout takové opatření, jejichž cílem bude mimo jiné vypracovat a vyhlásit minimální vnitrostátní standardy a normy pro zajištění

¹⁶ Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/vvzpo/dokumenty/Umluva-ve-sbirce.pdf>

přístupnosti zařízení a služeb dostupných nebo poskytovaných veřejnosti a kontrolovat jejich dodržování, a dále zajistit, aby soukromé subjekty, které provozují zařízení a služby dostupné nebo poskytované veřejnosti, braly v úvahu všechna hlediska přístupnosti pro osoby se zdravotním postižením.

Česká republika nepřistoupila k Opčnímu protokolu k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, respektive opční protokol podepsala a dosud neratifikovala. To znamená, že neuznala příslušnost Úmluvou zřízeného Výboru pro práva osob se zdravotním postižením přijímat a posuzovat oznámení předložená osobami nebo skupinami osob, které si stěžují, že se staly oběťmi porušení ustanovení Úmluvy ze strany státu, který je smluvní stranou tohoto protokolu. Úmluva je tedy závazným dokumentem, avšak s ohledem na to, že Česká republika nepřijala Opční protokol, nemůže se jednotlivec ustanovení Úmluvy dovolat u zmiňovaného Výboru. Ochrana práv zdravotně postižených osob v ČR je tedy oproti zdravotně postiženým v zemích, které k Opčnímu protokolu přistoupily, oslabena.

4. Současné trendy v edukaci žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

Cílem školství České republiky je vytvořit takové školní prostředí, které by poskytovalo všem studentům a žákům stejné šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání a zajistilo právo na rozvoj jejich individuálních předpokladů. Zdravotní postižení může vést k omezení sociální aktivity a tím i příležitosti ke vzdělání a profesnímu uplatnění. Snahou je integrovat žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami do všech typů škol a školských zařízení. Již naše legislativa upravuje zásady a cíle vzdělávání, kterými jsou rovný přístup ke vzdělávání, zohlednění vzdělávacích potřeb jednotlivce, bezplatné základní nebo střední vzdělávání, možnost vzdělávání po dobu celého života. Dnes můžeme všeobecně konstatovat, že oblast dostupnosti vysokoškolského studia pro osoby se zdravotním postižením či znevýhodněním se výrazně zlepšila, rozšířila se možnost vysokoškolských studií v daleko širším rozsahu a více se podpořila emancipace a sociální integrace občanů s postižením v oblasti vzdělávání.

Všeobecné vzdělávání v České republice legislativně upravuje zákon č. 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání (školský zákon) ze dne 24. září 2004. Tento zákon vstoupil v účinnost dne 1. ledna 2005 a na tento zákon navazují vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, vyhláška č. 73 ze dne 9. února 2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a studentů mimořádně nadaných, a její novelizace č. 26/2016 ve znění pozdějších předpisů (je uvedena již na str.10). Mezi povinnosti školy vyplývajících ze školského zákona patří zajistit všechna dostupná opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na škole. Nedílnou součástí takovýchto opatření je zajištění standardizovaných podpůrných služeb pro žáky a studenty se specifickými potřebami, které jim umožní řádné plnění studijních povinností a dosažení patřičného vzdělání. Podle tohoto platného dokumentu za žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami jsou považováni žáci a studenti se zdravotním postižením tělesným, zrakovým, sluchovým, mentálním, autismem, vadami řeči, souběžným postižením více vadami a specifickými poruchami učení nebo chování, žáci a studenti se zdravotním znevýhodněním – zdravotně oslabení, dlouhodobě nemocní a lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení a chování a žáci se sociálním znevýhodněním – žáci a studenti z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním

postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou a žáci a studenti v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu. Patří sem i okruh žáků a studentů nadaných a mimořádně nadaných (viz kapitola 3.1. Státní legislativa).

5. Specifická podpora studentů na VŠ (se zaměřením na Univerzitu Karlovu)

V českém právním řádu neexistuje žádná právní úprava zabývající se rovnými příležitostmi ke vstupu na vysokou školu. Vysokoškolské studium je určeno všem s úplným středoškolským nebo odborným vzděláním. Rovnost přístupu je dána Zákonem č. 111/1998 Sb. o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů (poslední novelizace Zákona č. 82/2015) a o změně a doplnění dalších zákonů, který uvádí povinnost činit všechna opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole, mezi něž především patří standardizované podpůrné služby pro studenty se specifickými potřebami. Česká republika se v posledních letech hlásí k evropskému standardu univerzitního vzdělávání, z něhož mimo jiné také vyplývá vytváření systému podpory ke zpřístupnění vysokoškolského vzdělávání osobám se zdravotním postižením.

Studenti VŠ se zdravotním postižením nebo znevýhodněním tvoří specifickou skupinu populace. Podpora této skupiny spočívá v zajištění rovného přístupu k VŠ vzdělání a ve vytvoření podmínek studia, které by jim mohlo umožnit dosáhnout srovnatelných studijních výsledků jako intaktním skupinám. Oblast podpory (její forma a rozsah) poskytovaná uchazečům o studium a studentům se zdravotním postižením spadá do kompetence každé vysoké školy, resp. univerzity. Prakticky to znamená zpřístupnit nejen přijímací řízení uchazečům se zdravotním postižením, ale celý výukový proces, tj. modifikovat studijní podmínky a studijní prostředí. Je nutné zdůraznit, že cílem modifikace není „protěžování či zvýhodňování“ studentů se zdravotním postižením, ale vytváření systému podpůrných opatření při studiu v souladu se standardy MŠMT o poskytování služeb studentům se specifickými potřebami.

Studentem či uchazečem se speciálními potřebami rozumíme takového studenta či uchazeče o studium, který vzhledem k vrozené nebo získané povaze svého zdravotního stavu vyžaduje modifikaci přijímacího řízení, studijních podmínek, odstranění fyzických překážek, popř. jiné zvláštní úpravy, za účelem úspěšného průběhu studia. Nabídka podpůrných služeb je tak určena pro studenty se zrakovým postižením, se sluchovým postižením nebo narušenou komunikační schopností, s pohybovým postižením, se specifickými poruchami učení, s chronickým onemocněním nebo oslabením a s kombinovaným postižením. Tyto služby pro studenty Univerzity Karlovy a její fakulty

jsou definovány v dokumentu Opatření rektora UK Praha č. 9/2013 s názvem „Standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově v Praze“¹⁷. Posláním tohoto dokumentu je v souladu s platnými právními předpisy deklarovat a definovat práva studentů a uchazečů o studium se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří se připravují na budoucí povolání studiem na Univerzitě Karlově, a umožnit všem studentům a uchazečům o studium, bez ohledu na povahu a stupeň jejich postižení, rovný přístup ke studiu a srovnatelné podmínky studia a podpořit jejich celoživotní učení za účelem rozvoje jejich osobnosti, talentu a tvůrčích, intelektuálních a tělesných schopností. (čl. 2.). Univerzita tak zaručuje plnohodnotnou účast studentů s postižením ve všech oblastech akademického a společenského života a zajišťuje lidskou důstojnost respektující přístup všech svých zaměstnanců ke studentům a uchazečům se speciálními potřebami. V neposlední řadě Univerzita zaručuje ochranu informací týkajících se postižení studenta nebo jeho zdravotního stavu a považuje je zcela za důvěrné (v souladu se Zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých dokumentů).

¹⁷ Dostupné z: <https://www.cuni.cz/UK-5297.html>

6. Specifické podpory studentů se speciálními potřebami na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Tato kapitola je zaměřena na popis přístupů a poskytované podpory Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze od prvního momentu přihlášení osoby se speciálními potřebami až po absolvování vysokoškolského vzdělání.

6.1. Uchazeč se speciálními potřebami

Každý uchazeč o studium na vysoké škole prvotně hledá informace o škole, její organizaci, nabídce studijních oborů a jejich využití v praxi, a řadu dalších podmínek a služeb, které na dané vysoké škole jsou poskytovány, při jejich výběru však rozhodují i další okolnosti: reálné možnosti vysoké školy včetně finančních, preferovaná vnitřní politika a kultura instituce, míra porozumění a pohledu zúčastněných osob na určitý handicap, nebo mnoho dalších faktorů nejen osobnostního rázu.

Uchazeč o studium se speciálními potřebami uvažuje o vysoké škole ještě z jiného hlediska, které je pro studium nezbytné. Především řeší otázku zajištění vzdělávacích potřeb vzhledem ke svému handicapu jako je např. bezbariérový přístup, digitalizace studijních materiálů, asistence při studiu nebo zajištění podmínek studia pomocí individuálního vzdělávacího plánu. V dřívějších dobách byly nastaveny podmínky přístupu do vysokoškolských oborů pro zdravé studenty a možnost studia handicapovaných nebyla zásadní otázkou. Byly vytipovány obory, které svým obsahem studia se zabývaly problematikou speciálních pedagogických metod a přístupů postižených jedinců do vzdělávací soustavy, většina oborů však vyžadovala studijní způsobilost bez určitých omezení. Na Pedagogické fakultě byly na počátku 21. století přijímáni uchazeči jen do studijního programu Speciální pedagogika, kde jim mohly být zajištěny vhodné podmínky ke studiu – vzhledem i k přímému zaměření tohoto oboru. Po vydání zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a univerzitního dokumentu Opatření rektora UK č. 25/2008 s názvem „Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálně vzdělávacími potřebami na Univerzitě Karlově“ musela fakulta na základě univerzitního zajišťování podpory a pomoci přizpůsobit podpůrnou organizaci služeb pro uchazeče a studenty se speciálními potřebami v širším rozsahu, což v praxi znamenalo rozsáhlejší zpřístupnění studijních programů a oborů. Dnes má uchazeč širokou možnost výběru oborů a podpůrných opatření ke zvolenému studiu. Velkou měrou možná

k tomu přispíval i náhled a předsudky pedagogických pracovníků o postižení a uplatnění postiženého jedince v rámci společnosti, současně k tomu přispěla i velmi malá legislativa pro tuto oblast.

V případě zodpovězení všech otázek ke studiu na vysoké škole a podáním přihlášky ke studiu na vysoké škole, má uchazeč se speciálními potřebami od prvního okamžiku možnost využít tzv. modifikace přijímacího řízení, tzn. v souladu s legislativními podmínkami a příslušnými opatřeními dané vysoké školy možnost zajištění srovnatelných podmínek k vykonávání přijímacích zkoušek podle jeho specifických vzdělávacích potřeb. Takovými podmínkami jsou např. bezbariérový přístup, tlumočnické služby podle individuálních speciálních potřeb, dostupnost informací relevantních k přijímacímu řízení, možnost delší časové dotace na písemné vypracování úkolů a lidský přístup všech zúčastněných, respektující jeho důstojnost. Modifikace a poskytované služby, realizované s cílem dosáhnout přístupnosti jakékoli oblasti akademického života, nesmějí snižovat studijní nároky, to znamená, že každý uchazeč, který se hlásí na vysokou školu, musí prokázat vstupní výsledky pro dosažení požadovaných znalostí. Zpravidla po splnění podmínek k přijetí na danou VŠ přecházejí podpůrná modifikovaná opatření na zajištění individuálních potřeb na celé období studia.

V souvislosti se změnami legislativy – máme zvláště na mysli Zákon č. 561/2004 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, a Vyhlášku MŠMT ČR č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných v souladu s dalšími novelizacemi – došlo i ke změnám v přístupu uchazečů a studentů s handicapem na Univerzitě Karlově. Velkým krokem v této souvislosti bylo i vydání univerzitního dokumentu Opatření rektora UK č. 25/2008 s názvem „Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově“, které vešlo v platnost 1.10.2008, jež mělo za cíl deklarovat a definovat práva studentů a uchazečů o studium se specifickou podporou. Tyto standardy byly znovu novelizovány **Opatřením rektora 9/2013**.¹⁸

Vzhledem k tomu, že systém podpory poskytované uchazečům a studentům se speciálními potřebami na UK Praha lze označit za decentralizované, tj. systém podpory není zajišťován na celouniverzitní úrovni, slouží tento dokument pouze jako metodický materiál

¹⁸ Dostupné z: <https://www.cuni.cz/UK-5297.html>

ke zkvalitnění postupů a služeb pro uchazeče a studenty Univerzity Karlovy a pro její (pedagogické) pracovníky.

Podle tohoto dokumentu se studentem či uchazečem se speciálními potřebami považuje:

„...takový student či uchazeč o studium, který vzhledem k vrozené nebo získané povaze svého zdravotního stavu vyžaduje modifikaci přijímacího řízení, studijních podmínek, odstranění fyzických překážek, popř. jiné zvláštní úpravy prostor Univerzity za účelem úspěšného průběhu studia“¹⁹. V souladu s tímto opatřením jsou stanoveny i cíle zpřístupňování uchazečům co možná největší počty oborů a studijních programů, ale zároveň se předpokládá, že uchazeč se zdravotním postižením zvládne náročné požadavky vysokoškolského studia a primárně není výrazně intelektově omezen.

Uchazeč, který se hlásí na Pedagogickou fakultu UK Praha, by měl mít již v počátcích rozhodování o podání přihlášky povědomí o zajištění služeb a podpůrných opatření, která mu umožní maximální podporu ve studiu. K tomu účelu slouží tzv. informační dny, konané zpravidla na Pedagogické fakultě koncem kalendářního roku, ve kterých se uchazeč osobní návštěvou se svým opatrovníkem nebo rodičem, případně jinou osobou poskytující podporu v jeho zájmu, může informovat o podmínkách přijímání uchazečů se speciálními potřebami, o modifikacích přijímacího řízení i o dalších službách, zajišťovaných fakultou jako je např. poskytování poradenských služeb, zajištění dostupnosti služeb tlumočnicka, asistenta či předčitatele, nebo v neposlední řadě i zabezpečení potřebného a materiálového vybavení během studia.

V případě podání přihlášky ke studiu na Pedagogickou fakultu, jedná-li se o uchazeče se speciálními potřebami, je nutné přiložit písemnou, odůvodněnou žádost o modifikaci přijímacího řízení, doloženou potvrzením zdravotního postižení nebo znevýhodnění a v žádosti uvést požadovaný druh speciálních podmínek (např. delší časový interval na vypracování testu, zvětšení písma, zajištění asistenta nebo tlumočnicka, bezbariérový přístup apod.). Tato žádost je dále podstoupena kontaktní osobě na příslušné katedře pro studenty se speciálními potřebami, jenž je garantem poskytování podpůrných služeb v dané oblasti oborů, a která zajišťuje na základě dohody s garantem oboru úpravu přijímacího řízení v souladu s požadavky uchazeče.

¹⁹ Dostupné z: <https://www.cuni.cz/UK-5297.html>

Po úspěšném absolvování přijímacího testu obdrží uchazeč rozhodnutí o přijetí. Toto rozhodnutí je v písemné podobě, obsahující všechny náležitosti podle právního hlediska. Celý rozsah přijímacího řízení je zakončen i takovou aktivitou ze strany fakulty jako například předávání rozhodnutí o přijetí přímo v budovách fakulty, vysvětlení obsahu sdělení rozhodnutí o přijetí, informace o možnosti podpory při zápisu do studia a při přihlašování se ke studiu, a dalšími důležitými informacemi, které vedou k odstranění znevýhodnění studentů se zdravotním postižením. Zde však má fakulta velké rezervy, neboť možnosti získání informací o přijetí na fakultu zatím jsou jen v písemné podobě a přijatý uchazeč s zrakovým postižením nemá možnost si toto sdělení přečíst pomocí hlasového výstupu na PC nebo prostřednictvím jiné výpočetní techniky, nemluvě o možnosti přepisu do bodového písma.

Po přijetí na vysokou školu však nastává potřeba řešit složitější záležitosti, týkající se studia.

6.2. Student se speciálními potřebami

Zdravotně postižení se v posledních dvaceti letech čím dál více integrují do běžného života. I terciární školství se snaží nabídnout rovné příležitosti studentům se zdravotním postižením, kteří tvoří specifickou populaci vysokoškolských studentů a z důvodů svého zdravotního postižení se nacházejí ve znevýhodněné pozici a podmínkách oproti běžným studentům bez omezení. Charakteristickým rysem úsilí v této oblasti je zajištění rovného přístupu k vysokoškolskému vzdělání, snaha o individuální přístup ke každému studentovi a jeho speciálním potřebám, snaha nabídnout těmto studentům možnost volby a nechávat především na nich, pro jaký druh podpory se rozhodnou tak, aby mohli především sami ovlivnit svoji přirozenou integraci do studentského i studijního života na vysoké škole.

Mezi studenty se speciálními potřebami řadíme studenty se zrakovým postižením, se sluchovým postižením, s pohybovým (tělesným) postižením, se specifickými poruchami učení, s chronickým onemocněním nebo oslabením, s duševními poruchami, s narušenou komunikační schopností a s kombinovaným postižením. Student se zdravotním postižením, který úspěšně prošel přijímacím řízením a je zapsán do studia, je tedy fakultou zařazen do takovéto specifické kategorie s příslušným postižením. Se změnou financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami jsou veřejné vysoké školy od roku 2012 povinny vést evidenci studentů se speciálními potřebami. Na základě této evidence, resp. počtu evidovaných studentů (se zohledněním typu postižení

a studovaného oboru), jsou veřejné vysoké školy přiděleny odpovídající finanční prostředky k zabezpečení studia těchto studentů.

V současné době je používána v rámci evidence studentů se speciálními potřebami klasifikace typologie postižení, podle něhož se odvíjí i specifická podpora a je označována písmeny A1, A2, B1, B2, C1, C2, D, F a E,²⁰ přičemž:

- A1/A2 je kategorie studentů se zrakovým postižením,
- B1/B2 se sluchovým postižením,
- C1/C2 s pohybovým (tělesným) postižením,
- D se specifickými poruchami učení,
- F je kategorie s chronickým onemocněním nebo oslabením či s duševními poruchami
- E osoby s poruchou autistického spektra.

Číslo za písmenem označuje menší nebo větší míru postižení, tedy buď částečnou nebo úplnou ztrátu funkčnosti smyslového nebo pohybového orgánu. Označení typologie je dáno dokumentem „Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy“ čj. MSMT-1325/2012-33 z roku 2012/ Dodatek č. 2 – podpora financování zvýšených nákladů studentů se specifickými potřebami, vydaného MŠMT v listopadu 2011 s platností od r. 2012.²¹

Klasifikace postižení pro podporu studia na vysoké škole vychází z medicínského hlediska pouze v prvotních vstupních informacích na základě lékařské zprávy či jiného dokladu o zdravotním znevýhodnění, přesnou klasifikaci kategorie handicapu vysoká škola ověřuje praktickým způsobem (nikoli jen na základě prohlášení uchazeče) ale jako dopad lékařské nebo psychologické diagnózy na komunikaci uchazeče při aktivitách nezbytných pro studium zvoleného oboru.

6.2.1. Evidování studentů se speciálními potřebami

Každý student se speciálními potřebami, pokud hodlá využívat specifické podpory, musí nejdříve požádat o zařazení mezi studenty se speciálními potřebami (neděje se tak automaticky, např. uvedením údaje v přihlášce ke studiu).

K tomu je nutné:

²⁰ Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/36865_1_1/download/

²¹ Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/36865_1_1/download/

a) **udělení informovaného souhlasu studenta** (příslušný formulář student předává studijní referentce) - student uděluje svůj souhlas s tím, že údaje o jeho registraci a zařazení do příslušné kategorie studentů se speciálními potřebami budou zaneseny do aplikace informačního systému Student, která slouží jako podklad pro statistické účely a pro výpočet finanční kompenzace zvýšených nároků na podporu studia ze strany fakulty.

b) **doručení potvrzení o zdravotním postižení studenta** (student předává dokumentaci studijní referentce) - jedná se o:

- doklad o zdravotním postižení ve smyslu § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, nebo
- doklad o invaliditě libovolného stupně ve smyslu § 39 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, nebo průkaz osoby se zdravotním postižením libovolného stupně ve smyslu § 34 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, nebo
- průkaz mimořádných výhod libovolného stupně ve smyslu § 86 zákona č. 100/1988Sb., sociálním zabezpečení, nebo
- doklad o specifické poruše učení zjištěné na základě obecně dohodnutých výsledků v obecně dohodnutých psychometrických testech, nebo
- lékařská zpráva o výsledcích odborného lékařského vyšetření v případě osob s duševní poruchou nebo s chronickým somatickým onemocněním, pokud se nemohou prokázat doklady uvedenými výše.

c) **provedení tzv. funkční diagnostiky studenta se speciálními potřebami**, jejímž účelem je identifikovat potřeby studenta v průběhu studia konkrétního studijního oboru a následně navrhnout vhodné mechanismy a úpravy podmínek studia vedoucí k jejich uspokojování či kompenzaci. Student se musí k této diagnostice přihlásit u příslušné odborné nebo pověřené osoby a o funkční diagnostice je proveden písemný záznam, který je součástí dokumentace studenta vedené na studijním oddělení. Jedno vyhotovení získává rovněž student. Funkční diagnostiku provádějí k tomuto účelu pověřená fakultní expertní pracoviště (např. některé z poraden UK) na základě dohody mezi kontaktní osobou fakulty, kde je student evidován, a pracovníkem expertního pracoviště. Posudek funkční diagnostiky může rovněž provést odborně způsobilý pracovník domovské fakulty studenta. Na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze jej zpracovávají odborné poradny pod koordinací kontaktní osoby.

Kontaktní osoba je garantem poskytování podpůrných služeb uchazečům a studentům se speciálními potřebami na fakultě. Komunikuje s pracovníky Informačního a poradenského centra UK v Praze, konkrétně s Kanceláří pro studenty se speciálními potřebami, s odbornými pracovišti Pedagogické fakulty, které se podílejí na poskytování specifické podpory, dále s jednotlivými katedrami a pracovišti oborů, v nichž studenti se SP studují a samozřejmě se samotnými studenty se speciálními potřebami – podle jejich specifických potřeb. V případě, že má zájem o využívání služeb odborných pracovišť Pedagogické fakulty UK v Praze student jiné fakulty Univerzity Karlovy, vstupuje do kontaktu s příslušnou kontaktní osobou dané fakulty (týká se zejména zpracování odborného posudku, tzv. funkční diagnostiky, běžné poradenství může být studentem přímo komunikováno s příslušnou poradnou fakulty).

6.2.2. Specifická podpora, modifikace studijních podmínek a studijního prostředí

Předmětem specifické podpory studentů s handicapem není jen možnost se hlásit do studia nebo být "jen" evidován jako student se speciálními potřebami, ale především poskytování kvalitních informačních a poradenských služeb v mnoha studijních oblastech. Jedná se především o modifikaci přijímacího řízení, modifikaci studijních podmínek a modifikaci studijního prostředí.

System specifické podpory lze dělit podle různých hledisek: například podle rozsahu (místa působení, počtu klientů, kteří služby využívají), podle kategorie postižení (pro studenty s pohybovým postižením se zrakovým, sluchovým postižením aj.), podle času a trvání podpory nebo podle dalších hledisek. Některé podpory jsou krátkodobého charakteru, tj. studentovi se poskytují jen na určitou dobu, některé prostupují celouniverzitně (např. zajištění asistence při studiu) a jsou poskytovány po celou dobu studia. Vedle těchto specifických podpor mohou být zajištěny i podpory externími uživateli (např. osobní asistence). Kromě specifické podpory mohou být nápomocna studentům se speciálními potřebami i některá podpůrná opatření, která mají obecný charakter a jsou velmi často využívána i intaktní skupinou, např. bezbariérové úpravy budov mohou sloužit jak osobám s omezenou hybností, tak maminkám s kočárkem nebo nové elektronické texty mnohočetně využívané literatury může používat celá řada studentů, kteří preferují vizuální učební styl. Velkou měrou k rozšíření podpory informací všem studentům bez rozdílu je především vývoj možností informačních a komunikačních technologií a prostředků.

Mezi nejvýznamnější mechanizmy specifické podpory můžeme zahrnout:

- ❖ možnost studia podle individuálního studijního plánu
- ❖ převádění výukových a studijních materiálů do přístupné podoby
- ❖ knihovnické služby
- ❖ digitalizace studijních textů
- ❖ asistence při studiu (popř. osobní asistence) a zajištění tlumočnických služeb ve výuce
- ❖ flexibilita řešení studijních povinností nebo úkolů
- ❖ možnosti elektronické komunikace s vyučujícími, katedrami a jinými pracovišti fakulty
- ❖ individuální řešení studijních záležitostí mimo vymezený termín
- ❖ tlumočnické, zapisovatelské a přepisovatelské služby
- ❖ bezbariérové přístupy prostor fakulty (budov vysoké školy)
- ❖ zohledňování handicapu při ubytování na kolejích nebo v menzách
- ❖ možnost alternativní výuky či docházky do předmětu aj.
- ❖ výuka cizího jazyka pro studenty se sluchovým postižením

6.2.3. Podpůrné a specifické služby pro studenty se speciálními potřebami podle kategorie postižení na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Studenti se zrakovým postižením (označení kategorie A1/A2)

Zrakový orgán se skládá ze tří částí: receptoru (zevní oko), dráhy spojující oko s centrem (očního nervu) a zrakového centra mozku. V každé z těchto částí může dojít k poškození zraku (oční choroba, vada, poškození) s charakteristickými následky pro vidění. Zrakový handicap nelze zobecňovat, u každého člověka se totiž může projevat jinak a může mít jinou formu. Osoby se zrakovým handicapem jsou tedy ti, kteří mají poškozenou jednu ze tří částí zrakového orgánu. Ta může vzniknout buď poškozením v centrálním vidění, díky kterému vnímáme barvy a detaily, nebo v periferním vidění, které je důležité pro orientaci v prostoru.

Zraková postižení znamenají omezení rozsahu a rozmanitosti informací a zkušeností. Těžce zrakově postižený resp. nevidomý člověk je po celý život vystaven informačnímu

deficitu. Prvním problémem v rovině psychiky je dlouhodobé neuspokojování potřeby vizuálních podnětů, nazývané sensorickou deprivací. Zrakově postižený pociťuje své znevýhodnění v každém věku. Toto tvrzení lze doložit údajem o tom, že 80-90% informací přicházejících z okolí vnímáme zrakem, tudíž při jeho absenci nebo značném omezení má jedinec méně zkušeností se světem jako takovým. Omezení druhé se odráží ve schopnosti pohybu – mobility. Třetím problémem je redukování kontroly prostředí a vlastní osoby v prostředí. Toto třetí omezení má spíše „sociální“ charakter.

Zrakové postižení přináší velmi závažné komplikace života, smysluplný, užitečný a příjemný život jím však nemusí končit. Jednou z možností aktivního zapojení mladého člověka se zrakovými vadami do intaktní společnosti je i možnost absolvování VŠ studia.

Při nástupu ke studiu je student zaevidován v Evidenci studentů (viz výše) a v rámci funkční diagnostiky, která má v této skupině stanovit rozsah a cíl podpůrných služeb, rozdělen v kategorii zrakového postižení do některé ze dvou skupin tohoto postižení podle výše postižení:

❖ **A1 lehce zrakově postižený / uživatel zraku**

tato kategorie zahrnuje osoby, jejichž zraková vada stále umožňuje práci zrakem a to i s textem, i když v omezené míře, s běžnými formáty dokumentů, včetně vizuálních

❖ **A2 těžce zrakově postižený / uživatel hlasu, hmatu**

sem jsou zařazovány osoby, které pracují s hmatově tištěnými dokumenty nebo s odečítacími obrazovkami (v kombinaci s hlasovým displejem nebo hlasovým výstupem).

Kompenzační osobní pomůcky pro zrakově handicapované jsou optické, mechanické a elektronické. Pomůcky lze kategorizovat rovněž podle účelu použití, a to na ty, které usnadňují komunikaci a orientaci, pomůcky pro sebeobsahu a pro domácnost, pomůcky pro zpřístupnění a zpracování informací pro osoby se zrakovým postižením. V oblasti pomůcek pro orientaci je a vždy bude nejpoužívanější pomůckou dlouhá bílá hůl. V 90. letech minulého století se v ČR rozšířily dálkově ovládané systémy akustických informací, které mají podobu buď akustických orientačních majáků, nebo akustických majáků s informační řečovou frází. V rámci možností Pedagogická fakulta může v odůvodněných případech zapůjčit některé z kompenzačních pomůcek studentovi, který prokáže, že tuto pomůcku potřebuje ke svému studiu. Jedná se především o přenosné pomůcky, jako jsou čtecí lupy, diktafony popř. čtecí tabulky. Ve zvláštních případech je možné i zapůjčení

Pichtova psacího stroje pro zápis textů a jiných potřebných dokumentů, souvisejících se studiem, v Braillově písmu

Z pohledu nově přijatého studenta se zrakovým handicapem se může jako obtížné jevit následující: orientace v budově (budovách vysoké školy, mobilita v prostorách vysoké školy případně na kolejích, v menze, prostorách knihovny aj.), poznávání učitelů a spolužáků, dostupnost studijních materiálů, literatury a dalších vizuálních informací.

Výše uvedené možnosti obtíží i přes používání nejnovějších pomůcek nejsou studijního charakteru, byť se studiem úzce souvisejí. Informační deficit má svá úskalí také v přístupu k informacím, které vidící lidé mají lehce dostupné. Obtíže v oblasti informačního deficitu mohou mít velmi závažný charakter. Jde o dostupnost studijní literatury a dalších vizuálních informací nejen ve společenském životě, ale především v rámci studia. Máme na mysli nástěnky, štítky na dveřích, konzultace i termíny zkoušek a zápočtů. Nabízí se v těchto situacích dostupné řešení, aby informace byly zveřejněny na webovských stránkách, kde je možnost čtení pomocí kompenzačních pomůcek, nebo dveře pracoven a učeben opatřeny stručnou popiskou v bodovém písmu, označení jednotlivých pracovišť, učeben či místností v Braillově písmu – takovéto štítky na dveřích místností mají označeny katedra speciální pedagogiky a Ústřední knihovna Pedf.

Mezi základní specifická opatření k zajištění prostorové orientace a mobility na fakultě je praktická orientace na fakultě i v jednotlivých prostorách fakulty jako jsou učebny, sociální zařízení nebo jiné společenské prostory, orientace může mít formu zácviku před zahájením studia v daném semestru nebo příslušném úseku, nebo při aktuální změně výukových prostor, učeben popř. při komplikacích se stavebními úpravami v prostorách fakulty. Rovněž může být poskytována pomoc asistenta (alespoň po určitou dobu) jak pro přístup do budovy tak při vlastních přednáškách nebo pomoc instruktora prostorové orientace. Podpurným přínosem pro studenty se zrakovým postižením může být navigační systém v budově (mluvící výtah). V současnosti výtah v hlavní budově fakulty nemá hlasový výstup, pouze jsou označena jednotlivá patra v informační tabuli ve výtahu znaky, užívaných pro nevidomé (bodové písmo), v budově fakulty v Myslíkově ulici již tento výtah má hlasové zařízení. Specifickou kompenzační pomůckou pro zrakově postižené je i asistenční (vodící) pes, který má právo přístupu do veřejných budov, škol a úřadů včetně dopravních prostředků. V aktuální době na fakultě není student, který by vodícího psa výhradně využíval, nicméně z hlediska specifické podpory je nutné akceptovat tuto

možnost jako důležitou podporu zrakového handicapu. Obtíže v oblasti informačního deficitu mohou mít velmi závažný charakter. Jde o dostupnost studijní literatury a dalších vizuálních informací nejen ve společenském životě, ale především v rámci studia.

Dalším důležitým podpůrným opatřením v tomto smyslu je digitalizace studijních materiálů. Tuto digitalizaci zajišťuje pro potřeby studentů nejen Pedagogické fakulty Centrum podpory studia zrakově postižených na Univerzitě Karlově - laboratoř Carolina, která zajišťuje smyslovou přístupnost studijních materiálů (učebních textů, dokumentů či jiných studijních písemností) pro studenty s takovým zdravotním postižením, jež brání efektivně pracovat s běžně užívanými dokumenty tj. textové dokumenty převáděné do hmatového formátu tištěného Braillovým bodovým písmem a kromě studijní literatury, vyvedené jako standardní bodová publikace, je možné zhotovovat hmatové tisky na méně standardní formáty nebo materiály. Rovněž knihovna Pedagogické fakulty zajišťuje převedení studijní literatury do digitální formy.

V rámci zkvalitňování služeb pro zrakově postižené studenty byla i podepsána Dohoda o elektronické edici učebních materiálů mezi Univerzitou Karlovou (nakladatelstvím Karolinum) a Sjednocenou organizací nevidomých a slabozrakých (SONS), která umožňuje zrakově postiženým studentům prostřednictvím SONSu získat tituly vydané nakladatelstvím Karolinum v elektronické podobě.

Největší deficit však může být v oblasti studijní literatury zaměřené na hudební výchovu. Studenti se zrakovým postižením, kteří studují tuto vědeckou disciplínu, mají velmi malé možnosti získat studijní materiál v úpravě k jejich handicapu. Výuka náslechem je velmi omezující a pro některé studenty i stresující. Převodem notopisu do Braillova písma se zabývá jen velmi malá skupina odborníků, kteří mají patřičné znalosti a možnosti k takovému úkonu. Zde se nabízí možnost širší spolupráce se školskými nebo odbornými zařízeními pro zrakově postižené (Klárův ústav, konzervatoř J.Deyla, knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana apod.).

Studenti se sluchovým postižením (označení kategorie B1/B2)

Smyslovým orgánem, který vnímá zvuky, je ucho. Zvuk, který prochází zvukovodem, naráží do bubínku, ten se rozechvěje a vibrace přenáší přes kladívko, kovadlinku a třmínek do hlemýždě. Tam na vibrace reagují smyslové buňky, které informace o zachyceném

zvuku vedou pomocí sluchového nervu k dalšímu zpracování do mozku. Omezená schopnost sluchu se nazývá nedoslýchavost, úplná ztráta sluchu je hluchota.

Nedoslýchavost se dělí na různé stupně podle závažnosti sluchové ztráty. Nedoslýchaví jsou lidé, u nichž je stav sluchu oproti běžnému sluchu zhoršený. Takto znevýhodněný člověk je však schopen vnímat zvuky lidské řeči, a to díky technickým a kompenzačním pomůckám, na rozdíl od lidí neslyšících, kteří ani s pomocí nejdokonalejších kompenzačních pomůcek zvuky lidské řeči vnímat nemohou. Hluchota je těžká ztráta postižující sluchový aparát a znemožňující jedincovi slyšet na jedno nebo na obě uši. Příčinou hluchoty je poškození drobných řasinek, které jsou ve vnitřním uchu uvnitř tzv. hlemýžďe rozkmitávány zvukem přicházejícím přes zevní zvukovod a středouší. Jsou tak vlastně nástrojem, převádějícím vlnění vzduchu (kterým je ve skutečnosti každý zvuk) na elektrické impulsy. Ty jsou pak přenášeny pomocí sluchového nervu do mozku. Poškození řasinek vzniká následkem degenerace cév, které je vyživují.

Sluch je biologickým předpokladem rozvoje řeči a schopnost dorozumívat se mluvenou řečí je podmínkou socializace a úspěšného uplatnění na trhu práce. Sluchové postižení (v kontextu všech ostatních zdravotních postižení a znevýhodnění) má po mentálním postižení nejzávažnější důsledky i pro terciární vzdělávání. Na většině vysokých škol jsou informace studentům předávány „prostřednictvím mluvené formy jazyka, tudíž auditivně orálně“, a to zejména mluveným slovem. Zpětná vazba u studentů se sluchovým postižením je obtížná, jednak z důvodu nemožnosti plnohodnotného vnímání zvukových projevů, především lidské řeči, a jednak z důvodu malé míry schopnosti dorozumět se většinovým jazykem, jelikož u osob s postižením sluchu nedochází ke správné fixaci řečových spojů v důsledku nedostatečné zpětné sluchové kontroly. Přesto i osoby postižené ztrátou sluchu ať už částečně nebo úplně se mohou stát vynikajícími studenty vysoké školy.

Stupeň sluchové poruchy je tedy vymezen mírou sluchové ztráty a studenti s odlišnými deficity potřebují také odlišnou podporu, přičemž medicínská klasifikace sluchové ztráty studenta je pouze orientačním východiskem dané podpory. Z tohoto důvodu studenty zařazujeme do dvou specifických skupin v rámci postižení:

❖ **B1 nedoslýchavý / uživatel verbálního jazyka**

tato kategorie zahrnuje takové osoby, kteří informace spontánně přijímají i podávají prostřednictvím verbálního jazyka a mají sluchovou vadu kompenzovanou sluchadly či jinými technickými kompenzačními pomůckami (např. kochleárními implantáty),

❖ **B2 neslyšící/ uživatel znakového jazyka**

do této skupiny jsou zařazováni studenti, kteří nemohou v důsledku závažného poškození sluchu vnímat mluvenou řeč a využívají ke komunikaci vizuálně motorické prostředky (k nimž patří znakový jazyk, znakovaná čeština nebo prstová abeceda) nebo jinou alternativní formu komunikace.

Minimální nároky na studenty se speciálními potřebami je infromatická a technická gramotnost. V případě studentů se sluchovým postižením je obzvláště náročná práce s textem, neboť příjem informací z důvodu nedostatečného sluchového vnímání je omezen obzvláště v prostředí vysokoškolských poslucháren, kde akustické podmínky pro sluchově postižené nejsou vyhovující. Lze však těmto jedincům zajistit takovou specifickou podporu, která by umožňovala přijímání informací jiným než mluveným slovem, což však vyžaduje velké nároky na přípravu pedagoga v hodinách.

Na většině vysokých škol se předávají informace verbálními prostředky, proto jedním ze základních pilířů práce pedagoga se studentem se sluchovým postižením by měl být vizuální kontakt. Student, ať již je schopen vnímat mluvené slovo nebo jen odezírá, musí zvládat postřehnout velké množství informací a v případě nesprávné komunikace je výukový proces až stresující. Proto pedagog by měl mluvit jasně a zřetelně, používat gesta či mimiku, těžké gramatické výrazy podpořit psaním na tabuli a využívat všechny dostupné výrazové prostředky. Student by měl být srozuměn s tématem přednášky, což umožňuje např. předání náplně výuky v písemné podobě v časovém předstihu, zadání doporučené literatury k tématu popř. předem připravené prezentace v elektronické podobě s osnovou obsahující základní body výuky a odbornou terminologii s body výuky (tzv. slidy).

Asistence při studiu je klíčovou službou pro všechny studenty se speciálními potřebami, avšak pro sluchově postižené je jednou z nejdůležitějších. Vzhledem ke svému sluchovému postižení není takovýto postižený člověk schopen vnímat mluvenou formu jazyka (popř. znakový jazyk) a ještě k tomu zapisovat si obsah přednášky z výuky, proto velmi často využívá studentskou výpomoc. Ta spočívá jako obecná podpora studenta v rámci studia při tvorbě zápisů, konzultací či řešení problémů při výuce za pomoci svých kolegů, studentů v rámci studijní skupiny.

Významnou podporou studenta se sluchovým postižením je použití kompenzačních pomůcek, jako jsou diktafony a pomůcky typu FM systému (indukční smyčky).

Pro studenty, kteří užívají znakový jazyk nebo jiné vizuálně motorické prostředky, je možné zajišťovat dostupnost informací formou obsahového zápisu z výuky, simultánního přepisu nebo prostřednictvím tlumočnických služeb. Obsahový zápis výuky má podobu písemného záznamu přednášek a tuto službu mohou pořizovat i studenti hlavního vzdělávacího proudu nebo asistent znalý problematiky zapisovatelské metody. Simultánní zápis (přepis) je služba poskytovaná uživateli verbálního jazyka nebo uživateli znakového jazyka, pokud není možné organizačně nebo s ohledem na povahu komunikace účelné zajistit komunikaci prostřednictvím tlumočnického znakového jazyka. Jedná se o písemný zápis mluvené řeči a zprostředkovává komunikaci mezi slyšícími uživateli mluveného jazyka a sluchově postiženými uživateli.

Při komunikaci s osobami se sluchovým postižením kromě písemného zápisu je možné zajistit tři druhy tlumočnických služeb:

- tlumočení do českého znakového jazyka
- artikulační tlumočení (tzv. vizualizaci)
- tlumočení do znakové češtiny (tzv. transliteraci)

Artikulační tlumočení je způsobem vizualizace mluveného slova, kdy tlumočnick zřetelně artikuluje jednotlivá slova ústa tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.

Tlumočnick znakového jazyka, který pomocí komunikačního systému, který je pro těžce sluchově postiženého nebo neslyšícího studenta přirozený, zpřístupní potřebné informace a zajistí mu tak porozumění dané problematice. Podle § 8 Zákona o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (Zákon č. 384/2008Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008Sb.²²) mají neslyšící a hluchoslepi studenti vyšších odborných škol a vysokých škol, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), právo na tlumočnické služby poskytované bezplatně za podmínek stanovených prováděcím právním.²³ Tlumočnick doprovází studenta jak na přednáškách, tak

²² Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=423&r=2008>

²³ Příručka pro uchazeče o studium se specifickými stud. potřebami VUT, Brno 2015

v seminářích, a stejně tak i při osobních konzultacích s vyučujícím. Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka určuje základní povinnosti a práva tlumočnicka znakového jazyka při výkonu a v souvislosti s výkonem tlumočnické profese.

Přítomnost tlumočnicka ve výuce klade velké nároky také na pedagoga, proto je vždy nutné domluvit se při přednáškách na určitých pravidlech.

Studenti s tělesným (pohybovým) postižením (označení kategorie C1/C2)

Hlavním znakem jedinců s pohybovým neboli tělesným postižením je celkové nebo částečné omezení hybnosti v důsledku poškození podpůrného či pohybového aparátu, které je spojeno s omezením samostatnosti, omezením socializace a tento stav velmi ovlivňuje psychiku i fyzický stav handicapované osoby.

Tělesné postižení můžeme rozdělit podle několika kritérií. Základní skupina rozlišení dělí pohybové vady na vrozené včetně dědičných nebo získané. Vrozenými vadami jsou nejčastěji dětské mozkové obrny (centrální, periferní), deformace a malformace (progresivní svalová dystrofie). Typickým znakem tohoto omezení je zvýšené svalové napětí. Může dojít k úplnému ochrnutí, které se nazývá plegie, nebo k částečnému ochrnutí zvanému paréza. Získaná tělesná postižení mohou vznikat v průběhu celého života a to především v důsledku úrazu nebo nemoci (amputace, poškození míchy). Druhá skupina specifikuje tělesný handicap podle postižení části těla - postižení horních končetin, postižení dolních končetin, postižení páteře nebo omezení lokomoce. Imobilita nebo podstatně snížená schopnost pohybu ztěžuje výchovně vzdělávací proces a přípravu na povolání. Často zabraňuje možnosti vzdělávat se v místě bydliště, protože ne všechny školy jsou bezbariérové nebo nejsou doposud schopny zajistit optimální podmínky pro integraci, ztěžuje účast žáka v některých vyučovacích předmětech, omezuje jeho výběr volnočasových aktivit a znesnadňuje samostatný pohyb (na vozíku) v běžném sociálním prostředí. Pro vysokoškolské studium je však důležité, aby handicapovaný jedinec disponoval potřebnými vědomostmi, návyky a dispozicemi pro dané studium či obor k maximálně možné soběstačnosti při studiu. Obecně tedy handicapovaný student, jenž se hlásí na vysokou školu, by měl být schopen i přes potíže spojené s postižením v konkurenčním prostředí intaktní společnosti dosáhnout co možná největší míry úspěšné sociální integrace. K tomu mu mají dopomáhat speciální podpory a úpravy specifických podmínek studia.

Z hlediska speciálních vzdělávacích potřeb jedinců s omezením hybnosti a na základě typologie a klasifikace jejich pohybových vad rozlišujeme dvě skupiny studentů:

❖ **C1 s postižením dolních končetin**

v této skupině jsou zahrnuti jedinci, kteří s ohledem na své postižení k samostatnému pohybu nezbytně potřebují a využívají dalších osobních zařízení a pomůcek, jako jsou opěrné hole, mechanické či elektrické vozíky

❖ **C2 s postižením horních končetin**

do této kategorie zařazujeme takové osoby, u nichž motorika horních končetin je natolik snížena, že nemohou vykonávat primární činnosti, běžně používané v rámci běžného vzdělávání, tj psaní poznámek vlastní rukou, manipulace s předměty nezbytnými pro plnění studijních záležitostí jako jsou knihy, psací potřeby, technické přístroje příp. manipulace s předměty běžné denní potřeby.

Z hlediska studijních potřeb toto rozlišení není přesné, neboť projevy poškození pohybového aparátu mohou být u handicapovaných osob odlišné. Studenti s lehčím projevem zdravotního znevýhodnění např. se zhoršenou orientací, lehce narušenou komunikační schopností, poruchy verbálního projevu nebo funkčně nevýznamnými malformacemi, které i tak vyžadují lékařskou péči, obvykle mohou absolvovat vysokoškolské studium bez větších úlev.

Jednou ze základních podmínek vzdělávání tělesně postižených je bezbariérovost a technické vybavení pro jejich mobilitu.²⁴

Bezbariérového zpřístupnění školských zařízení jako prostor určených pro užívání veřejnosti, ukládá vyhláška č. 398/2009 Sb., která určuje technická zabezpečení společenských prostor pro osoby s omezenou schopností pohybu. Bezbariérové prostředí spočívá zejména v bezbariérovém propojení jednotlivých prostor fakulty: společných chodeb, sociálních zařízení a dalších společenských místností, zejména učebny mají být zpřístupněny pro potřeby osob na invalidním vozíku, a osob, jejichž chůze je závislá na berlích. Z hlediska technického vybavení se jedná především přístupy k prostorům fakulty, zejména dostatečné plošiny a nájezdové rampy, výtahy a podle možností i technické vybavení učeben.

Pedagogická fakulta je dobře přístupná v souladu s dopravní infrastrukturou. Zastávka tramvaje se nachází v blízkosti fakulty a nedávno byl vybudován přímý bezbariérový

²⁴ Vítková, M, 2006

výstup ze stanice metra. Vstup na fakultu je bezbariérový, schodiště za hlavními dveřmi je opatřeno schodišťovou plošinou. Pedagogická fakulta v poslední době učinila mnohé kroky ke zkvalitnění přístupu osob s omezenou hybností. V hlavní budově bylo zbudováno druhé sociální zařízení v přízemí budovy, byly zmodernizovány některé učebny pro přístup osob na invalidním vozíku (velmi nízké prahy nebo bezprahové vstupy) a byly zakoupeny mobilní pracovní stolky a lavice, výškově nastavitelné se sklopnou deskou. Nejsou umístěny v každé učebně, ale je možné je dle potřeby přemístit do příslušné místnosti. V budově Pedagogické fakulty v Celetné ulici není k dispozici výtah, avšak vozíčkářům je k dispozici mobilní schodišťová plošina. Parkovací místa v okolí fakulty jsou problematická, jelikož umístění fakulty je v centru města, kde je velmi vysoká dopravní vytíženost.

Kompenzační pomůcky využívané studenty v rámci studia a samotné výuky zahrnují množství různých adaptivních informačních technologií, nejvýznamnější jsou hardwarové a softwarové vybavení PC, modifikované klávesnice, diktafony, hlasové ovladače PC či dotykové monitory. Velmi důležitou podpůrnou službou, která je doporučena studentům s pohybovým postižením a stanovena již v posudku funkční diagnostiky, je umožnění plnění studijních povinností alternativním způsobem - možnost plnit studijní povinnosti individuálním studijním plánem, individuální výukou, časová kompenzace studijních aktivit, písemné zkoušení nahradit ústní zkouškou, písemný test psát na PC nebo pomocí speciálního softwaru, konzultace s pedagogem řešit pomocí elektronické komunikace namísto osobní návštěvy popř. tolerance absence v důsledku problémového znevýhodnění v dopravě apod. Specifickou pomocí při studiu studentům s určitými typy pohybového postižení je studijní nebo osobní asistence. Jedná se především o dopomoc druhé osoby s manipulací se studijními materiály, výukovými pomůckami nebo technologiemi nutnými k plnění studijních úkolů. Osobní asistent pak zajišťuje pomoc potřeb každodenního života, jako je zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně eventuálně pomoc při zprostředkování kontaktu se společenským prostředím nebo při obstarávání osobních záležitostí (v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb.). V současné době studuje na Pedagogické fakultě jeden student s tělesným postižením, který využívá trvalou přítomnost asistenta po celou dobu výuky. V rámci těchto specifických potřeb nemalou roli hraje i individuální přístup jednotlivých pedagogů, kteří zajišťují adekvátní interakci a spolupráci a vytváří studijní prostředí, akceptující omezení schopnosti pohybové aktivity.

Studenti se specifickou poruchou učení (označení kategorie D)

Nejvýznamnější definicí specifických poruch učení, kterou prof. Matějček považuje za významnou, je definice amerických expertů z roku 1980: "poruchy učení jsou souhrnným označením různorodé skupiny poruch, které se projevují zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání takových dovedností, jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání. Tyto poruchy jsou vlastní postiženému jedinci a předpokládají dysfunkci centrálního nervového systému. I když se porucha učení může vyskytnout souběžně s jinými formami postižení (jako např. smyslové vady, mentální retardace, sociální a emocionální poruchy) nebo souběžně s jinými vlivy prostředí (např. kulturní zvláštnosti, nedostatečná nebo nevhodná výuka, psychogenní činitelé) není přímým následkem takových postižení nebo nepříznivých vlivů." Poruchy učení mohou přetrvávat do dospělosti, řada z nich se projeví právě v souvislosti s nárůstem nároků na vysoké škole.

Mezi nejznámější jednotlivé typy specifických poruch učení (dále jen "SPU") řadíme:

dyslexie - porucha osvojování čtenářských dovedností, která se projevuje neschopností naučit se číst běžnými výukovými metodami

dysgrafie - porucha osvojování psaní, která postihuje zejména celkovou úpravu písemného projevu, osvojování jednotlivých písmen, řazení písmen, či napodobení tvaru či spojení hlásky s písmenem

dysortografie - specifická porucha pravopisu, která je specifická vynecháváním písmenek, záměnou tvarově podobných písmen v písemné podobě

dyskalkulie - porucha osvojení matematických schopností, která se týká zvládnutí základních početních úkonů, neschopnost číst číslice popř. operační symboly.

Další typy SPU mají četné společné symptomy a další projevy, které podmiňují zvládnutí požadovaných dovedností, avšak vždy u všech společných znaků SPU je vyžadována specifická podpora. Tedy právě v průběhu terciárního vzdělávání se mohou u studentů s SPU vyskytnout objektivní i subjektivní překážky, které znesnadňují studium. Objektivní překážky vyplývají z podstaty vývojové poruchy, především je to snížená schopnost číst a porozumět čtenému textu, rychlá unavitelnost při čtení, nedostatečně rychlá orientace v textu. Velkým problémem při studiu na vysoké škole je souběh výkladu pedagoga, tedy

mluveného slova, a zápisu poznámek, které většinou jsou kusé, nečitelné a pro další užití v podstatě nepoužitelné. Navíc student s SPU může pracovat jen krátkou dobu, neboť průvodním jevem SPU je především porucha pozornosti a soustředění. Mezi subjektivní překážky, které mohou negativně ovlivňovat vysokoškolské studium, jsou především nesprávné pracovní návyky při osvojování a vybavování si učiva, zejména v souvislosti s předcházejícím profesionálním vedením v průběhu dřívějšího vzdělávání, a nízká úroveň motivace k vyšším výkonům, kdy jedinec dochází k závěru, že při sebevětší snaze stejně nedosáhne dobrých výsledků.

Jedním z prvotních pilířů specifické podpory studentům s SPU je zpřístupnění výuky a studijního materiálu v elektronické podobě a umožnění využívání technických přístrojů v průběhu výuky, jako jsou diktafony nebo notebooky. Druhým pilířem podpory je tzv. multisenzoriální přístup, který znamená zapojení co nejvíce smyslových modalit během výuky tj. zapojení sluchu, zraku, aktivního pohybu nebo zapojení interaktivních technologií. K základním podporám také patří využívání názorných pomůcek, encyklopedií, videí, internetu či názorných ukázek přímo ve výuce, často klást otázky k dané problematice látky pro udržení pozornosti studenta, poskytnout přehled obsahu dané přednášky v tištěné podobě, zvýraznit základní body výukové látky v tištěném materiálu. Lze využít také studijní a osobní asistenci. Při plnění a způsobu ověřování vědomostí a dovedností v dané studijní problematice upřednostňovat ústní zkoušení, navýšení časové kompenzace, zejména jedná-li se o časově omezené písemné atestace. Další podpůrné služby a pomůcky vždy závisí na stanovení výše pedagogické intervence v rámci funkční diagnostiky.

Studenti s poruchou autistického spektra (označení kategorie E)

Poruchy autistického spektra jsou celoživotní vývojové poruchy, které mají velký vliv na sociální a komunikační schopnosti jedince, jde tedy o vrozené postižení mozkových funkcí, které ovlivňují komunikaci, sociální interakci, fantazii i kreativitu. Důsledkem je, že postižená osoba zpracovává odlišným způsobem podněty, které k ní přicházejí, a svět, tj. co vidí a slyší, vnímá jinak než intaktní společnost. V odborné literatuře se uvádí, že poruchou autistického spektra postihuje až 1% populace. Lidé s autismem mají potíže s emoční aktivitou, emoce vyjadřují nepřiměřeně situaci. Reagují netečně nebo naopak nepřiměřeně, příliš emočně, neadekvátně se smějí nebo pláčou, reagují s úzkostí. Velmi

často se střídají nálady, afektivní stavy, záchvaty vzteku nebo zkratkovitá jednání. Přesto, že osoby s poruchou autistického spektra působí naivně, určitá část těchto osob může mít nadprůměrné intelektové schopnosti. V důsledku jednostranné, ale velmi intenzivní záliby ve sbírání věcí nebo získávání určitých informací vynikají v matematických nebo přírodovědeckých oblastech.²⁵

Vzdělávání studentů na vysoké škole je vzhledem k těmto symptomům velmi problematické a vyžaduje neobvyklý přístup pedagogů, zejména náročnost přípravy práce s takovým studentem vyžaduje odborné znalosti. Základní podporou studenta s poruchou autistického spektra je stanovení přesných pravidel úkolů a činností, kterých chce dosáhnout. Stanovení správného postupu při plnění studijních povinností můžeme podpořit možnostmi individuální výuky a plnění atestací jednotlivých předmětů v individuálních termínech bez účasti spolužáků. Velkou podporou může být také zajištění osobní asistence při studiu, konzultacích a vlastních studijních činnostech. Pedagogická intervence je vždy založena na individuální práci se studentem a určením specifických podpůrných učebních a komunikačních prostředků technického charakteru a vhodného způsobu ověřování získaných vědomostí potřebných k zvládnutí studijních činností ve vybraném oboru VŠ.

Studenti s psychickou poruchou nebo s chronickým somatickým onemocněním (označení kategorie F)

Psychické (duševní) poruchy jsou poruchy myšlení, cítění nebo chování, jedná se o poruchu psychických (duševních pochodů). Většina psychických onemocnění je dočasná a po léčbě se zlepšuje, jsou ale psychické nemoci, které vyžadují dlouhodobou lékařskou péči, některé bývají velmi obtížně léčitelné. U velké části psychických onemocnění je pravděpodobné, že jejich vznik podmiňují nějaké dispozice, např. způsob výchovy, obtíže ve vztazích k lidem v okolí, problémy v práci, finanční problémy nebo vysoké nároky při studiu, některá onemocnění jsou vyvolána biochemickými změnami v mozku (např. dlouhodobým užíváním léků, degenerativním poškozením mozkové části). Mezi známé psychické nemoci patří fobie, úzkost, hysterie, hypochondrie, poruchy příjmu potravy, deprese, mánie, schizofrenie či demence.²⁶

²⁵ Jelínková M.,2004

²⁶ Dostupné z: <http://cs.medixa.org/nemoci/dusevni-nemoci>

Psychosomatická onemocnění tvoří nesourodou skupinu onemocnění, na jejichž vznik má také výrazný vliv tělesná i psychická stránka. Typickými příznaky jsou chronické bolesti hlavy, břicha či zad, chronická únava (únavový syndrom), dušnost, nechutenství, nespavost, ekzémy popř. různé zažívací potíže. Tyto stavy se zpravidla doporučuje léčit psychoterapií, jejímž cílem je nalézt vyvolávající psychickou příčinu.

Chronické somatické onemocnění jsou taková onemocnění, kde dlouhodobý nepříznivý stav ovlivňuje celou osobnost postiženého, přičemž primární postižení tělesného charakteru se sekundárně projeví i v psychické a sociální oblasti.²⁷ Některá chronická onemocnění např. diabetes mellitus, Crohnova choroba, celiakie, kladou velké překážky na postiženého jedince v běžném životě, který musí přizpůsobit léčebný proces společenských a sociálních podmínkám. Takové překážky postižení mohou mít velký vliv na schopnosti zvládat studium na vysoké škole. Kromě vlastních studijních povinností znevýhodněný student musí zvládat i dlouhé léčebné procedury, hospitalizaci, na druhé straně vyšší koncentraci pozornosti, nároky na péči o udržení zdraví a psychiky.

Prvotní specifickou podporou je akceptace dlouhodobého léčení a výrazná pedagogická podpora ze strany pedagogů při studiu zejména při projevu empatií k onemocnění a jeho důsledkům, k somatickým projevům některých onemocnění nebo při začleňování do kolektivu.

Specifickou podporou je nastavení individuálního vzdělávacího plánu, kdy student může plnit studijní povinnosti v závislosti na průběhu onemocnění, a upřednostnění plnění atestací písemnou formou včetně kompenzace časovou dotací na vypracování úkolů, při vyšší absenci by měli pedagogové volit alternativní způsob náhrady splnění daného úkolu.

V důsledku některých psychických poruch se jeví jako velmi závažný problém i strach z vystoupení před kolektivem, vrstevníky. I zde bychom měli brát v úvahu, že i specifickou podporou pro takového studenta je nenutit ho k výkonům přímo ve výuce, poskytnout mu prostor a čas k pochopení získaných informací. Často takový student působí apaticky nebo negativisticky. Ve skutečnosti je to důsledek jeho onemocnění, vhodným řešením je proto zpřístupnění studijní opory v písemné podobě a zjišťování úrovně znalostí řešit individuální formou mimo studijní skupinu, a je-li to možné v individuálních termínech, v klidném prostředí v odpovídajícím časovém rozvržení dle dispozic studenta. Rovněž

²⁷ Vítková M., 1988

zpřístupnění dané problematiky či literatury dostatečně dlouho před zahájením výuky nahrazuje studentovi případný stres z nedostatku času pro atestaci daného úkolu nebo při dlouhodobější absenci.

Studenti s psychickou chorobou využívají asistence při studiu nejen při vlastním studiu, ale při pomoci s přípravou na výuku, s doučováním nebo s přípravou na atestace. Většina asistenčních služeb se pak děje na úrovni mezistudentské výpomoci. V neposlední řadě pomoci studentům vyhledat příslušnou odbornou pomoc nebo poskytnout informace o odborných pracovištích v rámci fakulty, univerzity, která se zabývají jejich problematikou či onemocněním (zejména psychologické poradny při univerzitách, fakultách).

Do kategorie, která není vymezena, ale také má své opodstatnění, v poslední době můžeme řadit studenty s ekonomickým nebo sociokulturním znevýhodněním. V České republice je v platnosti Zákon č. 561/2004 Sb., tzv. Školský zákon, který definuje okruh znevýhodnění dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. V rámci vysokoškolského studia taková akceptace vztahu vzdělávání a negativního působení ekonomického nebo sociokulturního prostředí není, ale v praxi se s tím setkáváme. Nízká úroveň bydlení, dramatický rozpad rodiny, popř. zadluženost rodiny, neochota rodiny podporovat člena rodiny ve vzdělávacích aktivitách a ve studiu, to jsou specifické problémy, které silně poznamenávají osobnost i při dosažení plnoletosti nebo vstupu na vysokou školu. V poslední době se zvyšuje i počet studentů-cizinců, kteří se hlásí na vysoké školy a mají statut postavení azylanta. Z pohledu jejich znevýhodnění bývá skupina takovýchto studentů již handicapována svým sociálním postavením v právním řádu ČR, jazykovou bariérou či kulturními odlišnostmi. I zde můžeme hovořit o specifické podpoře při studiu přistupováním individuálně a bez předsudků k takovým studentům, nebát se promluvit s nimi o jejich situaci, podporovat jejich sebedůvěru ve snaze dosáhnout lepších výsledků.

6.2.4. Poskytovatelé podpůrných služeb

Tato kapitola se zabývá vymezením jednotlivých poskytovatelů služeb, kteří pomáhají při dosažení maximální možné podpory k využití zdárného studia na vysoké škole.

6.2.4.1 Kontaktní osoby

Kontaktní osoba je garantem poskytování podpůrných služeb uchazečům a studentům se speciálními potřebami na fakultě, monitoruje oblast poskytované podpory uchazečům

i studentům se speciálními potřebami, aktivně se zasazuje o řešení individuálních problémů v oblasti studijních záležitostí nejen ze strany studenta, ale i ze strany pedagogů. Jejím úkolem je také seznamovat zaměstnance fakulty o problematice studentů se speciálními potřebami, zajišťuje kvalitativní akademické prostředí, které je přátelské a vstřícné ke studentům se speciálními potřebami. Na Pedagogické fakultě je kontaktní osobou a garantem podpůrných služeb pro studenty se speciálními potřebami proděkanka pro studijní záležitosti. Komunikuje s pracovníky Informačně poradenského a sociálního centra při UK Praha, konkrétně s Kanceláří pro studenty se speciálními potřebami, dále s odbornými pracovišti Pedagogické fakulty, které se podílejí na poskytování podpory, s katedrami a pedagogy a v neposlední řadě i se samotnými studenty se speciálními potřebami. V případě zájmu využití služeb Pedagogické fakulty studentem jiné fakulty v rámci Univerzity Karlovy, vstupuje do kontaktu s příslušnou kontaktní osobou jiné fakulty (zejména při pomoci v oblasti funkční diagnostiky a poradenství). V rámci zkvalitnění služeb a podpůrných opor pořádá pravidelná setkání kontaktních osob při katedrách a ostatních zainteresovaných pracovníků Pedagogické fakulty.

6.2.4.2 Kontaktní osoby při katedrách Pedagogické fakulty

Na katedře, a v poslední době si můžeme říci, že na každé katedře, ve vztahu k oborům, ve kterých studují studenti se speciálními potřebami, je určena jedna kontaktní osoba, která napomáhá zprostředkovat řešení studijních záležitostí studenta se speciálními potřebami s pedagogy příslušné katedry, je významnou podporou při řešení problémů se stanovením a realizací podpůrných služeb ať již pro studenty nebo samotné pedagogy. Ne všichni pracovníci kateder jsou seznámeni s problematikou podpůrných služeb a opor studentů se speciálními potřebami, práce s postiženým studentem vždy vyžaduje profesní odbornou přípravu. Vyučující by měli přistupovat ke studentovi se sluchovým postižením vždy s lidskou důstojností a respektem k postižení, poskytnout odbornou konzultaci v rámci svých možností a znalostí a ve výuce, v níž je zařazen student se speciálními potřebami, využívat všechny možné přístupy a metody podpory vzdělávání znevýhodněných jedinců. Pedagog, který je zároveň garantem studijního programu, se podílí na stanovení individuálního studijního plánu pro osobu s určitým typem postižení v souladu s naplňováním cílů vzdělávacího programu, navrhuje úpravy a modifikace studijních povinností, akceptuje ve výuce přítomnost asistenta (zpravidla osobní asistence) a dbá na dodržování správného přístupu pedagogů v rámci svěřeného oboru.

6.2.4.3 Studijní oddělení

Studijní oddělení v součinnosti s kontaktní osobou připravuje a organizačně zajišťuje podmínky pro studium na vysoké škole uchazečům a studentům se speciálními potřebami, shromažďují informace o uchazečích se speciálními potřebami, které předávají kontaktním osobám pro zajištění příslušné modifikace přijímacího řízení vzhledem k jejich postižení, provádí registraci nově přijatých studentů s SP v evidenci studentů se SP a evidují relevantní podklady související s nároky studentů na užití podpůrných služeb. V neposlední řadě poskytují informace a další poradenské služby související se vzděláváním studentů se SP.

6.2.4.4 Tutoring "Studenti radí studentům"

Na Pedagogické fakultě UK Praha vznikla služba pro studenty prvních ročníků, kteří potřebují v souvislosti se zahájením nového studia pomoci vyřešit obtíže spojené se studijními záležitostmi. Tutoři jsou studenti vyšších ročníků, kteří jsou nápomocni při zodpovězení problémů a nejasností, pomáhají s adaptací studentů na nové prostředí a poskytují konzultace ve vymezených oblastech. Zejména studentům se speciálními potřebami jsou k dispozici při zápisu předmětů, při řešení asistence při studiu, při přípravě na státní závěrečné zkoušky i v podpoře komunikace mezi pedagogy, katedrami a ostatními zaměstnanci fakulty. Služba tutoringů je na Pedagogické fakultě studenty využívána a velmi dobře hodnocena.

6.2.5. Speciální a odborná pracoviště pro podporu studentů se speciálními potřebami

Účinná pomoc studentům vysoké školy se speciálními potřebami je založena na komplexu podpůrných opatření a specifických podpor vzhledem k jejich povaze postižení nebo znevýhodnění. Specifické podpory uchazečům nebo studentům se speciálními potřebami mohou být poskytnuty v rámci fakulty, či fakultních pedagogických pracovišť, ale v celém kontextu studia je to nedostačující. Student musí pročíst literaturu, být schopen prostudovat a implementovat odborné znalosti ze studia do praxe, využít praktické zkušenosti pro studium. Proto v rámci podpůrných služeb působí organizace, které poskytují širokou škálu technických, specializačních popř. audiovizuálních materiálů v modifikační úpravě k jednotlivým postižením. Pracoviště můžeme rozdělit na pracoviště působící v rámci fakulty, v rámci Univerzity Karlovy a v rámci mimofakultních organizací.

Ústředním metodickým, poradním a informačním orgánem je **Informačně poradenské a sociální centrum**, které se řídí Etickým kodexem Univerzity Karlovy a zajišťuje poradenské a asistenční služby pro studenty a zaměstnance UK. Součástí centra je i **Kancelář pro studenty se speciálními potřebami**, která je celouniverzitním pracovištěm a poskytuje informační a poradenské služby uchazečům a studentům se speciálními potřebami, koordinuje podpůrné služby a snaží se řešit individuální studijní záležitosti studentů s postižením. Pracovníci Kanceláře poskytují konzultace při výběru studijního oboru na Univerzitě Karlově, stanovení modifikace přijímacího řízení a studijních podmínek, zajišťují podpůrné služby při studiu, informují studenty o přístupnosti budov a jsou nápomocni při vytváření funkční diagnostiky.

Velikou podporou pro všechny studenty Pedagogické fakulty a v rámci Univerzity Karlovy i pro studenty jiných fakult je **Ústřední knihovna Pedagogické fakulty** se sídlem v hlavní budově fakulty. Tato knihovna poskytuje svým uživatelům obvyklé knihovní služby, jako jsou prezenční i absenční výpůjčky, meziknihovní a mezinárodní výpůjční služby, vědecko-informační, referenční a poradenské služby a elektronické a reprografické služby. Knihovna čítá přes 250.000 svazků, ve studovnách je k dispozici ve volném výběru přes 16.000 svazků, k dispozici je 17 počítačů napojených na internet, z toho 2 PC jsou vybaveny programy pro zrakově handicapované. Rovněž knihovna disponuje multifunkční zařízením (kopírka, skener, barevná tiskárna) pro studenty vyžadující specifické služby.

Především studenty se zrakovým postižením, ale i v rámci podpory integrace studentů se speciálními potřebami, knihovna realizuje digitalizaci textů knihovních titulů, článků a některých odborných časopisů. Při této činnosti úzce spolupracuje se střediskem digitalizace studijních zdrojů - laboratoří Carolina.

Ústřední knihovna Pedagogické fakulty také připravuje pro studenty prvních ročníků Informační odpoledne neboli úvodní soustředění pro nově přijaté studenty, kde prezentuje své služby a činnosti. V rámci tohoto setkání se zaměřuje zejména na studenty se speciálními potřebami, kde pro ně představuje možnosti poskytování knihovních služeb vzhledem k jejich potřebám.

Druhým významným centrem podpory je **Poradna pro studenty s handicapem** na Pedagogické fakultě při katedře speciální pedagogiky. Poradna nabízí odbornou i technickou pomoc studentům se speciálními potřebami, řeší zejména pomoc při zajišťování odborné praxe studentů se zdravotním postižením, asistenční služby

při přepisu z diktafonu nebo jiných písemných poznámek a zprostředkovává konzultace s pedagogy kateder. Velkou měrou se také podílí na zajištění tlumočnických služeb při přijímacím řízení podle možností i v rámci studia a v neposlední řadě zajišťuje technickou podporu výuky pro studenty s handicapem poskytováním kompenzačních pomůcek. V nemalé míře zajišťuje i odborné poradenství a konzultace pedagogům a zaměstnancům fakulty při jejich poskytování speciálních služeb.

Akademická psychologická poradna při katedře psychologie na Pedagogické fakultě se plně zapojuje při poskytování odborné pomoci a psychologického poradenství studentům, kteří potřebují pomoc při řešení osobních, rodinných, sociálních či studijních problémů, spolupracuje i s jinými fakultami a poskytuje odborné psychologické služby i studentům jiných fakult Univerzity Karlovy. Odborní pracovníci poradny jsou také nápomocni při zpracovávání posudků funkční diagnostiky studentů se speciálními potřebami, zejména pro kategorii studentů se specifickou poruchou učení a studentů s psychiatrickými diagnózami, a po dohodě se studenty mohou poskytnout vstupní pedagogicko-psychologická vyšetření ke klasifikaci podpůrných služeb.

V rámci Univerzity Karlovy fungují pak pracoviště, která se specializují na určitý handicap případně na jednotlivou speciální podporu.

Především je to **laboratoř Carolina – středisko digitalizace studijních zdrojů**. Toto pracoviště zpřístupňuje studentům se speciálními potřebami studijní literaturu v digitalizované formě a poskytuje další služby zejména pro studenty se zrakovým postižením (např. tisk písemných materiálů do Braillova písma). Instituce byla již zmíněna výše na str. 27.

Pro potřeby a realizaci sportovních aktivit napomáhá zdravotně postiženým studentům **Centrum sportovních aktivit zdravotně postižených studentů UK** při Fakultě tělesné výchovy a sportu. Jeho cílem je zajištění speciálních pomůcek pro jednotlivé sporty handicapovaným studentům, dospělým i mládeži s postižením a zajištění odborného doprovodu a asistentů pro vybrané sporty vzhledem k charakteru postižení. Sportovní aktivity organizuje v loděnici Regata pro sportovní odvětví jako je kanoistika, jachting, cyklistika nebo plavání, v Tyršově domě se pravidelně konají tréninky plavání pro zrakově

postižené a v Peci pod Sněžkou zajišťuje zimní kurzy ve sjezdu a běhu na lyžích pro handicapované.

Ústav jazyků a komunikace neslyšících při Filozofické fakultě UK Praha je odborným pracovištěm, které se zabývá studiem znakových, jejich strukturou, gramatikou a lingvistikou. Tento ústav zajišťuje podporu ve studiu vzdělávání neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých studentů v rámci celé Univerzity Karlovy a současně se mimo jiné podílí i na přípravě tlumočnicků a odborníků v oblasti tlumočení do českého znakového jazyka.

6.2.6. Kabinet studijních pomůcek

Mnozí studenti se speciálními potřebami potřebují ke svým běžným činnostem, ale především ke studiu, určité kompenzační pomůcky vzhledem k charakteru svých individuálních speciálních potřeb. V rámci Univerzity Karlovy Informačně poradenské a sociální centrum nabízí možnost zapůjčení takových pomůcek, které kompenzují jejich handicap při zvládnutí obtížných studijních povinnostech. Služba je poskytována zdarma a nárok na zapůjčení pomůcky mají studenti, kteří jsou registrováni v rámci evidence studentů se speciálními potřebami. V současné době má IPSC k dispozici pro tyto účely notebooky, diktafony, čtečky, kapesní lupy, speciální klávesnice a myš k PC. Mimořádně lze zapůjčit i technické vybavení jako podpora studentům s ekonomickým nebo sociokulturním znevýhodněním (podmínky takového znevýhodnění jsou stanoveny univerzitními předpisy).

Pedagogická fakulta v rámci specifické podpory handicapovaným studentům zřídila **Kabinet pomůcek**, které jsou určeny pro potřeby studentů na Pedagogické fakultě. Kabinet disponuje k zapůjčení následujícími kompenzačními pomůckami:

- tablety Samsung Galaxy
- elektronická čtečka knih PocketBook
- digitální diktafony SONY
- skener ECTACO-Pen
- digitální tužka Staedtler aj.

Zapůjčení je zdarma a pomůcka je propůjčena na základě uzavření smlouvy zpravidla na jeden kalendářní rok (popř. doba výpůjčky je přizpůsobena akademickému roku). Výjimečně také student může požádat o zakoupení nové pomůcky.

7. Statistika

V souvislosti se stanovením Pravidel pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy musí každá vysoká škola vést přehledné zpracování evidence studentů se speciálními potřebami. Podle těchto Pravidel vysoká škola musí:

- vytvářet podmínky a splňovat předpoklady k zajišťování studia studentům se speciálními potřebami
- garantovat minimální technické a technologické zázemí a jeho přístupnost studentům s SP
- garantovat poskytování služeb uspokojujících speciální potřeby a nároky studentů s SP
- zveřejnit výstupy poskytnutých služeb tam, kde veřejná dostupnost výstupu je součástí minimálního standardu

Dále je VŠ povinna evidovat rozsah zajišťovaných činností v souvislosti se studiem studentů se speciálními potřebami, jehož součástí jsou údaje o evidovaných studentech.²⁸ Tyto údaje je vysoká škola povinna evidovat pro účely profinancování a kontroly využití příspěvků (pravidla poskytování příspěvku VŠ již zmíněna na str.21) minimálně tři roky.

V dobách, kdy studentům podporu poskytovala fakulta jen v souvislosti s tehdejší platnou legislativou, probíhala evidence studentů s SP jen v rámci vnitřních předpisů a potřeb statistických údajů jednotlivých pracovišť, které tyto služby poskytovaly. Proto počty studentů v minulých letech nejsou odrazem skutečného počtu poskytované podpory, mnoho studentů nepožádalo o modifikaci studijních předpokladů v oborech, kde se neočekávala nutnost úpravy studijních podmínek vzhledem k charakteristice oboru.

V současné době statistika počtu studentů se speciálními potřebami zahrnuje počty podporovaných studentů, kteří požádali o modifikaci a úpravu studijních podmínek, včetně žádostí o individuální studijní plán. Jednotlivá pracoviště však pracují se studenty, kteří mají lehčí obtíže v rámci jednotlivých kategorií evidovaných studentů s SP, ale i s řadou studentů, kteří nejsou zařazeni do příslušných kategorií a přesto žádají o pomoc a poradenství.

²⁸ Pravidla pro poskytování příspěvku, MŠMT 2015

V součinnosti s platnou legislativou můžeme konstatovat, že každým rokem počet studentů se speciálními potřebami narůstá, a pedagogická intervence v rámci podpůrných služeb se stává nedílnou součástí učitelské profese.

Součástí evidence je výkaz o počtu evidovaných studentů. Vzhledem k tomu, že autorka práce má vzhledem k své náplni práce na pozici studijní referentky možnost evidovat počty studentů pro potřeby kontaktních osob i pro statistické výkazy, předkládá níže v tabulce č. 1. počty studentů rozlišených podle druhu postižení, kteří se zaregistrovali v uplynulých letech na Pedagogické fakultě.

Následující tabulka značí počet studentů se speciálními potřebami pro akademické roky 2007/2008 až 2010/2011.

Tabulka č. 1

Počty studentů se speciálními potřebami na Pedagogické fakultě v letech 2007 – 2011

Typologie postižení	Počty studentů 2007/2008	Počty studentů 2008/2009	Počty studentů 2009/2010	Počty studentů 2010/2011
zrakové postižení	5	5	5	3
sluchové postižení	2	2	1	2
tělesné postižení	2	2	1	3
specifické poruchy učení	-	-	-	2
jiné	-	-	2	1
Celkem	9	9	9	11
Celkový počet přijatých studentů	946	1389	1271	1369

Z tabulky č. 1 vyplývají dvě skutečnosti: počty studentů, zastoupených v jednotlivých kategoriích postižení jsou velmi nízké a malý počet je i evidovaných studentů. Důvodem byla malá provázanost vstupu studenta se speciálními potřebami na akademickou půdu se všemi pracovišti a katedrami, garantující studium, a různá míra znalostí a dovedností naplňovat příslušná nepřesně formulovaná a oficiálně nekontrolovatelná ustanovení

o poskytnutí podpory. To se změnilo vydáním výše citovaných „Pravidel pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy“, vydané Finanční podpora aktivit zaměřených na zajišťování speciálních potřeb a tím i nutná evidence studentů se speciálními potřebami je zásadní krokem k vyššímu zajištění podpor cílových skupin.

Zdrojem statistických dat je vlastní šetření, sloužící k evidenci studentů se speciálními potřebami jako podklad pro financování vysoké školy (Pedagogické fakulty UK Praha).

Tabulka č. 2

Počty studentů se speciálními potřebami na Pedagogické fakultě v letech 2011 – 2015

Typologie postižení	Počty studentů 2011/2012	Počty studentů 2012/2013	Počty studentů 2013/2014	Počty studentů 2014/2015
zrakové postižení	7	9	7	4
sluchové postižení	4	5	7	4
tělesné postižení	4	10	7	9
specifické poruchy učení	5	7	12	17
jiné	6	9	11	18
Celkem	26	40	44	52
Celkový počet přijatých studentů	1573	1537	2153	2457

Tabulka č. 2 ukazuje zvýšený počet studentů se speciálními potřebami. Enormní nárůst můžeme spatřovat v kategoriích „specifické poruchy učení“ a „jiné“, který je způsoben vyšším zajištěním speciálních potřeb již na primárních a sekundárních vzdělávacích institucích. Podpora v praxi přesahuje ostré dělení stupňů vzdělávání – např. žák střední školy, který využívá speciální podpůrná opatření, asistenta a další formy podpory, přenáší získané vazby i na vyšší stupeň, tj. vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání. Navýšení počtu je také dáno uzákoněním financování podpůrných aktivit pro jedince se zdravotním postižením (viz v textu výše Pravidla pro poskytování příspěvku...). Určitým důvodem by mohla být i větší možnost vysokoškolského vzdělávání, která má své opodstatnění

ve zvýšených nárocích pracovního trhu. Rovněž speciálně pedagogické disciplíny v posledních letech zaznamenaly vývoj v oblasti, zaměřené na podporu vzdělávání jedinců se zdravotním či sociálním znevýhodněním. Zvyšující se počet studentů se speciálními potřebami klade velké nároky na pedagogické a organizační zajištění specifických podpor a podpůrných opatření pro realizaci studijních předpokladů těchto studentů.

8. Postup týkající se využití podpory při studiu pro uchazeče a studenty se speciálními potřebami

Vysokoškolské studium je určeno všem zájemcům s úplným středoškolským nebo středním odborným vzděláním. Rovnost přístupu je dána Zákonem č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů. Podmínkou pro přijetí ke studiu je splnění podmínek přijímacího řízení.

Přijímací řízení

Každý uchazeč, který se hlásí ke studiu na VŠ a rozhodne se požádat o modifikaci přijímacího řízení, musí k přihlášce doložit odůvodněnou písemnou žádost, ke které přiloží doklady o zdravotním postižení (lékařská zpráva, zpráva z Pedagogicko-psychologické poradny nebo Speciálně pedagogického centra). Žádost i doklady musí být součástí přihlášky při jejím podání, zpravidla termín pro podání je limitován datem 28. února daného kalendářního roku.

Žádost o modifikaci je poté akceptována studijním oddělením, které ji zpracuje a připraví podklady k přijímacímu řízení. Studijní oddělení jedná s kontaktními osobami a zainteresovanými odborníky a pedagogy o úpravách přijímací zkoušky a spolupracuje při zprostředkování podpůrných opatření uchazeči se speciálními potřebami. Po stanovení podpory uchazeč obdrží zprávu o přizpůsobení konání přijímací zkoušky podle typu postižení a pozvánku k přijímacímu řízení.

Vlastní přijímací zkouška (či jiné ověřování podmínek pro přijetí ke studiu) je na základě potvrzené modifikace již plně vykonávána s maximální podporou speciálních potřeb.

Po přijetí na fakultu

Po úspěšném přijetí na fakultu se student musí zaevidovat mezi studenty se speciálními potřebami v případě, že bude chtít využít podpůrných opatření. V souladu se Zákonem o ochraně osobních údajů č. 101/2000Sb. podepíše informovaný souhlas se zařazením do matriky studentů v rámci informačního systému Student (viz příloha), neboť údaje, které poskytuje, jsou velmi citlivé a důvěrné. Pro zařazení do Evidence studentů se speciálními potřebami je nutné absolvovat pohovor s odborníkem, který vypracuje posudek, tzv. funkční diagnostiku, na předepsaném formuláři, který bude při studiu sloužit jako doklad o možných modifikacích v průběhu vzdělávání.

Funkční diagnostika

Jako podklad k této diagnostice slouží potvrzení od lékaře či jiná posudková zpráva o zdravotním stavu. V posudku jsou navržena taková opatření či mechanismy, které vedou k uspokojení či kompenzací speciálních potřeb. Aktuální přehled podpůrných služeb pro jednotlivé typologie postižení byly jedním z cílů této práce.

V rámci studia na základě doporučení funkční diagnostiky pak využívá podpůrných opatření ke zdárnému studiu. O využití funkční diagnostiky si student rozhoduje sám, tzn, že nemusí vždy podpůrných služeb využít. To samé platí také o informovanosti vyučujících a ostatních pedagogických pracovníků.

Řešení problémů souvisejících se studiem

Na katedrách či odborném pracovišti je určena kontaktní osoba (popis v kapitole 6.2.4.2), na kterou se student obrací při řešení individuálních problémů ve studiu. Pokud zjistí, že informace jsou nedostačující, mohou se obrátit na studijní proděkanku popř. záležitost řešit s univerzitním pracovištěm Kanceláří pro studenty se speciálními potřebami. Rovněž nápomocni studentům se speciálními potřebami jsou i ostatní pracoviště a pracovníci fakulty. Konkrétní studijní povinnosti a cenné rady ke studiu velmi dobře vystihuje příručka „PedInfo aneb jak se rychle zorientovat ve studiu na Pedagogické fakultě“²⁹. Vzhledem k narůstajícímu počtu studentů, žádajících o speciální potřeby, by bylo dobré vytvořit ucelený přehled informací pro studenty se speciálními potřebami s podrobným popisem podpůrných služeb, uskutečňovaných na Pedagogické fakultě, v jednotlivých činnostech vysokoškolského studia.

Ukončení studia

Po úspěšném absolvování je studium završeno promočním aktem. I v tomto směru má student právo na poskytnutí opor vzhledem k svému handicapu, např. doprovod asistenta, tlumočení do znakového jazyka, bezbariérový přístup.

V poslední době se fakulta snaží i pomoci při hledání pracovních míst v závislosti na nabídce trhu práce. Systém provázanosti zaměstnanosti a absolventů se speciálními potřebami není ještě na takové úrovni, abychom mohli poskytovat více možností ve studijních oborech a programech.

²⁹ Dostupné z: PEDF-214-version1-pedinfo_2015_v2.pdf

9. Závěr

System podpurných opatření pomáhá studentům vysokých škol odstraňovat, snižovat a překonávat bariéry, které jsou spojené s jejich handicapem (požadavky speciálních potřeb). Cílem činnosti fakulty je zpřístupňovat co největší počet programů a oborů tak, aby byl zajištěn rovný přístup k vysokoškolskému vzdělávání všem osobám se zdravotním postižením a sociálním znevýhodněním.

Hlavním cílem práce bylo seznámit čtenáře s problematikou studentů se zdravotním postižením a sociálním znevýhodněním, podat ucelené informace o podpurných opatřeních, souvisejících s jejich handicapem. Většina vysokých škol obdobným způsobem zpracovává základní teze pro studenty se speciálními potřebami, avšak při implementaci jednotlivých postupů, metod a cílů nejsou tyto kroky systémové. V návaznosti na platnou legislativu a ostatní zákonná ustanovení neexistuje jednotný centralizovaný systém, který by studentům vysokých škol optimalizoval specifické nároky studia (pozn. autorka záměrně použila slovo specifické nároky, jejichž význam byl uveden v kapitole 2, str. 3), které by mohli být používány centrálně pro vysokoškolské studenty bez dalších omezení. Nejednotnost názorů pedagogických pracovníků na danou problematiku je stálý problém, který by se mohl řešit vhodnou centrální metodikou podpurných služeb. Určitou pomocí ve zpřístupnění vysokých škol studentům s handicapem by mohli být kariérní poradci při vysokých školách, kteří by mohli budoucím studentům poradit s výběrem oboru, s otázkou zajištění podpory a využitím všech poskytovaných služeb pro studium.

Cílem této práce bylo zejména předložit ucelený přehled podpurných služeb, poskytovaných studentům se zdravotním postižením či sociálním znevýhodněním, a zároveň tento přehled doplnit i o praktické informace týkající se efektivního postupu při používání nabízené podpory při studiu na Pedagogické fakultě UK. Součástí práce jsou i přílohy, které jsou základem pro evidování studentů se speciálními potřebami.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- ANDERLIK, L. *Cesta k inkluzi: úvahy z praxe a pro praxi*. 1.vyd. Praha: Triton 2014. ISBN 978-80-7387-765-1.
- BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. *Podmínky integrativního/inkluzivního vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. In PIPEKOVÁ, J. (ed.) *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006.
- BAZALOVÁ, B. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích*. 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 2006. ISBN 80-210-3971-X.
- HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I. *Inkluzivní vzdělávání (teorie a praxe)*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3070-7.
- JELÍNKOVÁ, O. *Autismus VIII. Pedagogicko-psychologické hodnocení a výchovně vzdělávací strategie u žáků s autismem*. Praha: Institut PPP, 2004. ISBN 80-86856-00-3.
- JESENSKÝ, J. *Kontrapunktů integrace zdravotně postižených*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. Folia paedagogica specialis. ISBN 80-7184-030-0.
- KALEJA, Martin. *Budování rovného přístupu v terciárním vzdělávání studentů se specifickými (vzdělávacími) potřebami*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-475-7.
- KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. (ed.) *Edukace dětí se speciálními potřebami v raném a předškolním věku*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-063-8.
- KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. (ed.) *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně pedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-141-6.
- MATĚJČEK, Z. *Dyslexie - specifické poruchy učení*. Praha: Jinočany H&H, 1995.
- NOVOSAD, L. (Ed.) *Vysokoškolské studium bez bariér*. Sborník příspěvků z III. národní konference se zahraniční účastí a XII. ročníku odborné konference Handicap s mezinárodní účastí. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. ISBN 978-80-7372-465-8.

- PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2.rozšíř.vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 978-80-7315-120-0.
- PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3.přepřac.vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 2., přepřac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.
- PRŮCHA, J. *Proměny vzdělání v mezinárodním kontextu*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-546-7.
- PRŮCHA, J., MAREŠ J. a WALTEROVÁ E. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese* 3., roz. a přepřac. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. 3. rozš. a přepřac. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- VÍTKOVÁ, M. *Somatopedické aspekty*. 2. rozš. a přepřac. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-134-0.
- VICKERMAN, P., BLUNDELL M., *Hearing the voices of disabled students in higher education*. Disability & Society, roč. 25, č. 1, rok 2010, s. 21-32. ISSN 0968-7599.
- VÍTKOVÁ, M. *Paradigma somatopedie*. Brno MU. In HRUŠKOVÁ, J. *Dopad a důsledky tělesného a zdravotního postižení na edukaci jedinců*. Brno: Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra speciální pedagogiky 2007.
- VÍTKOVÁ, M.(Ed.) *Integrativní speciální pedagogika:integrace školní a sociální*. Brno:Paido 2004. ISBN 80-7315-071-9.
- ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. 11. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-514-1.

Internetové zdroje

The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education..

[online]. 10. 3. 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z:

http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF

Zákon č. 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), [online], [cit. 2015-14-04]. Dostupné z www:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>.

Novela školského zákona č.82/2015 Sb. [online]. 5. 4. 2016 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:

www: http://www.msmt.cz/dokumenty/561-2004_zneni_82-2015_ruzna_ucinnost.pdf

Vyhláška č. 72/2005 Sb. a Vyhláška č. 73/2005 Sb., [online], [cit. 2015-22-03]. Dostupné z

www: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/sb020_05.pdf

Vyhláška č. 147/2011Sb. [online]. 12. 4. 2016 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaka-c-147-2011-sb-kterou-se-meni-vyhlasaka-c-73-2005-sb>

Vyhláška č. 27/2016 Sb.,[online]. 5. 4. 2016 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/file/37166?highlightWords=27%2F2016>

Duševní nemoci.. [online]. 18. 10. 2015 [cit. 2015-10-18]. Dostupné z:

<http://cs.medixa.org/nemoci/dusevni-nemoci>

Opatření rektora UK č. 9/2013. [online]. 10. 3. 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z:

<https://www.cuni.cz/UK-5297.html>

Financování vysokých škol. [online]. 15. 4. 2016 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/financovani-vysokych-skol-2016>

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám (k březnu 2016).

[online]. 5. 4. 2016 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/uplne-zneni-pravidel-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-3>.

Pedagogická fakulta. [online]. 11. 4. 2016 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z:

<http://www.pedf.cuni.cz>.

Přílohy

Příloha č. 1 – Informovaný souhlas studenta Univerzity Karlovy

Informovaný souhlas studenta Univerzity Karlovy
--

Souhlasím se zanesením údajů o mém zdravotním stavu

ANO

(postižení, specifické poruše učení, dlouhodobém onemocnění)

do programu Student a evidence Sdružených informací matrik studentů (SIMS).

NE*

Údaje o zdravotním stavu dokládám*:

- dokladem o zdravotním postižení ve smyslu § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, nebo
- dokladem o invaliditě libovolného stupně ve smyslu § 39 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, nebo
- průkazem mimořádných výhod libovolného stupně ve smyslu § 34 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, nebo
- dokladem o specifické poruše učení zjištěné na základě obecně dohodnutých výsledků v obecně dohodnutých psychometrických testech, nebo
- lékařskou zprávou o výsledcích odborného lékařského vyšetření v případě osob s psychickou poruchou nebo s chronickým somatickým onemocněním, pokud se nemohou prokázat výše uvedenými doklady

S uvedenými databázemi je nakládáno v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

Univerzita Karlova v Praze využije těchto údajů za účelem nárokování příspěvku na podporu financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami u MŠMT ČR a záležitostí s ním spojených.

Jméno a příjmení studenta:.....

Datum narození:.....

Fakulta/obor:.....

.....
podpis studenta

V Praze

dne

* *hodící se zaškrtněte*

Příloha č. 2 – Formulář posudku funkční diagnostiky

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Odborný posudek studenta UK se speciálními potřebami v oblasti **E**

Jméno a příjmení:

Fakulta:
oboru:

Obor:

Ročník:

Koeficient

Diagnostika poruchy autistického spektra: zdravotní znevýhodnění s důsledkem pro studium

Určení speciálních vzdělávacích potřeb:

E student s poruchou autistického spektra:

- SVP v oblasti sociální a mluvní komunikace určení dohodou
- Nároky na práci s psaným textem – časová kompenzace určení dohodou
- Nároky na práci s technologiemi
- Příležitostná pedagogická intervence
- Individuální výuka určení dohodou

Pedagogická doporučení pro studium:

V dne

Pracovník:

Pracoviště:

Razítko:

Student byl seznámen s posudkem.

Podpis studenta:

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				